

LUNDS
UNIVERSITET

Rättssociologiska enheten

Föräldraledighetslagen (1995:584)

En rättssociologisk studie

Meholli Berat

Rättssociologi: Kandidatkursen VT 2010

Delkurs 3: Examensarbete (15 hp)

Handledare: Matthias Baier

Lunds Universitet

Abstract

I began this essay with the question: Does the Parental Leave Act (1995:584) affect the Swedish men's tendency to take their parental leave? As a rule of law (and law itself) is a standard that is elevated to rule the purpose was to see if this legislation (as standard) has affected men's propensity to take their parental leave, and also if there has been a restructuring with regard to the norm around the male and female. The analysis of the empirical data (statistics) shows that the Parental Leave Act (1995:584) has affected the Swedish men's tendency to take their parental leave in a positive way, however, there are regional differences. Where in Sweden the men live determines how large their collection of maternity leave will be. The analysis of the empirical material also indicates that factors such as age and standard come into play when the Swedish men must take their parental leave. In addition to this the analysis of the empirical data also indicates that there is a constant struggle between the standard and laws around the Swedish men's collection of maternity leave. Which factor is victorious in this struggle/conflict is up to the Swedish men to decide for themselves as the Parental Leave Act is a right which the worker (meaning the Swedish men) can choose if they want to enable it or not. In this context the law is running the show and is therefore an indication of action (a norm) even if that conduct manual (standard) collides with the employer's standards. The law is an indication of the norm where dad is working and where mother stays at home and takes care of the child, may be broken by the workers (aimed at Swedish men) and that the law bans the way of this.

Keywords: mechanical solidarity, organic solidarity, patriarchy theory, standards, Sylvia Walby, the law, the Parental Leave Act

Innehållsförteckning

Kapitel 1

1.1 Inledning	6
1.2 Syfte & problemformulering	7
1.3 Disposition	7
1.4 Den rättssociologiska relevansen	8
1.5 Tidigare forskning	9- 11
1.5.1 Föräldraledigheten i Sverige	9- 11
1.5.2 Föräldraledigheten i de nordiska länderna	11

Kapitel 2

2 Föräldraledighetslagen (1995:584)	12-16
2.1 Bakgrund	12-13
2.2 Lagens centrala paragrafer	13-14
2.3 Lagens syfte	14-15
2.4 Argumentationen kring föräldraledighetslagen (1995:584)	15-16
2.5 Jämställdhetsbonus och pappamånader	16

Kapitel 3

3 Den teoretiska ansatsen	17-25
3.1 Vad är normer?	17
3.2 Normers ursprung	18
3.3 Normers funktion	19
3.4 Stratifikation	20
3.5 Begreppen kön och genus	20-21
3.6 Patriarkatteorin	21-22
3.6.1 Sylvia Walby en teoretisk beskrivning av begreppet patriarkat	23-24
3.7 Durkheims teori om mekanisk och organisk solidaritet	24-25

Kapitel 4

4	Forskningsupplägg	26-28
4.1	Vad ska jag göra?	26
4.2	Hur ska jag göra detta?	27-28
4.3	Varför gör jag detta?	28

Kapitel 5

5	Metod	29-34
5.1	Avgränsningen och empiriskt material	29
5.2	Hantering av empiri	30
5.3	Val av samhällsvetenskaplig metod	31
5.4	Autenticitet, validitet och representativitet	32
5.5	Val av teori(er)	33-34

Kapitel 6

6	Presentation av det empiriska materialet (statistik)	35-43
6.1	Föräldraledigheten 1974- 2003	35-36
6.2	Föräldraledigheten 2004 -2009	36-37
6.3	Föräldraledigheten 2004 – 2009 & de folkrikaste länen	37-38
6.4	Regionala och kommunala skillnader rörande föräldraledigheten	38-39
6.5	Ålder och uttag av föräldraledigheten	39-40
6.6	Föräldrarnas synpunkter	40-41
6.7	Svenska företags attityd till föräldraledigheten	42-43

Kapitel 7

7	Analys	44-64
7.1	Den gamla och nya föräldraledighetslagen	44-47
7.2	Högsta ersättningsbeloppet, jämställdhetsbonus och pappamånader	47-48
7.3	Regionala skillnader	49
7.4	Föräldraledighet och ålder	49-51
7.5	Statistiken och normer	51-53
7.6	Normer vs. Rättsregler	53-57
7.7	Statistik och Patriarkatteorin	58-62

Kapitel 8

8	Slutsats	65-66
9	Diskussion	67-68
10	Referenser	69-72
10.1	Litterära källor	69
10.2	Elektroniska källor	70-71
10.3	Muntliga källor	71
10.4	Publikationer/rapporter	72
10.5	Proposition	72

Kapitel 1

1.1 Inledning

I dag rådet det inget tvivel om att dagens Sverige är ett utvecklat europeiskt land som, till skillnad från andra länder i Europa, kommit långt i sin samhällsutveckling.¹ Samhälleliga problem som exempelvis fattigdom är något som den svenska staten löst på ett framgångsrikt sätt under historiens gång.² Ett annat problem som även det har förbättrats under historiens gång är jämlikheten mellan könen. Händelser som lett till ökad jämlikhet mellan könen i Sverige är bland annat rätten för kvinnor att rösta i nationella val och kommunalval. Denna kamp inleddes omkring år 1900 i Sverige och fick sin avsedda effekt år 1919. Första riksdagsvalet där även kvinnorna fick delta hölls år 1921.³ En annan viktig händelse kom år 1939 då Sveriges riksdag införde en lag mot att kvinnor avskedades från sin arbetsplats på grund av giftermål eller havandeskap.⁴

År 1995 kom Föräldraledighetslagen (1995:584) som ger varje förälder i Sverige möjligheten och rätten att vara ledig från arbetet, med eller utan föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning. Med hjälp av särskilda bestämmelser förbjuder lagen att en arbetsgivare missgynnar en arbetssökande eller en arbetstagare av skäl som har samband med föräldraledigheten. Lagstiftningen omfattar båda föräldrarna och innebär med andra ord att även pappan till barnet har en laglig rätt att vara ledig från jobbet och hemma med barnet.⁵ Lagen i sig är av intresse eftersom det under historiens gång alltid ansetts vara kvinnans ”jobb” att vara hemma med barnet och inte mannens.⁶

Rättssociologi handlar om sociala normer gentemot rättsliga normer. Det finns djupt rotade sociala normer vad gäller manligt respektive kvinnligt i det svenska samhället som vi medborgare självmant producerar och reproducerar när vi genomgår en socialisering och blir en del av samhället. Det är här inläringen av *genusroller* börjar genom att skilja på vad en pojke respektive en flicka skall göra och inte göra. Allt ifrån intressen till beteende lärs in för att skilja mellan manligt och kvinnligt.⁷

¹ NE (2010) *Sökord: Sverige – sociala förhållanden*

² Ibid.

³ NE (2010) *Sökord: Kvinnlig rösträtt*

⁴ Jämo (2009) *Jämställdhetshistoria*

⁵ Notisum (2010) *Föräldraledighetslagen (1995:584)*

⁶ Giddens, Anthony (2008) *Sociologi* s: 370-371

⁷ Giddens, Anthony (2008) *Sociologi* s: 168 – 169

1.2 Syfte & problemformulering

Under historiens gång har det alltid ansetts vara en norm att kvinnan skall ta hand om barnet och uppfostra det medan mannen skall ansvara för familjens/hushållets försörjning.⁸ Människor rättar alltså sina handlingar efter rådande normer i samhället. Vi gör som normerna säger att vi skall göra för att vara på den ”säkra sidan”.⁹ Majoriteten av våra normer är de facto internaliserade via det *socio- kulturella systemet*. Detta betyder att de normer som individen själv besitter är likartade med de normer som andra individer i samhället besitter.¹⁰ Utifrån en rättssociologisk synvinkel är detta förståeligt eftersom normer inom denna akademiska disciplin är *handlingsanvisningar*, handlingsanvisningar som individer rättar sig efter för att bli ”en i gänget” och inte det motsatta.¹¹

Med texten ovan som utgångspunkt lyder min rättssociologiska frågeställning på följande sätt:

Har Föräldraledighetslagen (1995:584) påverkat svenska mäns benägenhet att ta ut sin föräldraledighet?

Uppsatsens rättssociologiska frågeställning är också uppsatsens *syfte*, alltså att se ifall föräldraledighetslagen (1995:584) påverkat svenska mäns benägenhet att ta ut sin föräldraledighet. Eftersom en rättsregel är en norm som upphöjts till rättsregel¹² är det av intresse att se ifall denna lagstiftning, som norm, påverkat svenska mäns benägenhet att ta ut sin föräldraledighet samt ifall det också skett en omstrukturering vad gäller normen kring manligt respektive kvinnligt (närmare bestämt normen att kvinnan skall ta hand om barnet och uppfostra det medan mannen skall ansvara för familjens/hushållets försörjning).¹³

1.3 Disposition

Arbetet inleds med en beskrivande del för att ge läsaren en uppfattning om vad föräldraledighetslagen (1995:584) är, dess centrala paragrafer och syfte för att sedan gå in på det teoretiska perspektiv jag valt. Efter detta redogörs forskningsupplägget och metoden för att sedan avsluta arbetet med en analys av det empiriska materialet och en slutdiskussion.

⁸ Giddens, Anthony (2008) *Sociologi* s: 370-371

⁹ Baier, Matthias (Föreläsning den 2009 – 04 – 01) Lunds Universitet

¹⁰ Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer* s. 111 – 112

¹¹ Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer* s. 41 – 42

¹² Hydén Håkan (2002) *Rättsregler. En introduktion till juridiken*, s: 9

¹³ Giddens, Anthony (2008) *Sociologi* s: 370-371

1.4 Den rättsociologiska relevansen

Som en tvärvetenskaplig disciplin med grund i rätts- och samhällsvetenskap är rättsociologin det sociologiska studiet av rätten i samhället. Detta samhällsvetenskapliga ämne studerar exempelvis relationen mellan rätt och samhälle, hur juridiken influerar människors medvetande och handlande samt normers uppkomst och betydelse för individers handlande och för samhälleliga institutioner.¹⁴ Uppsatsen kring föräldraledigheten och svenska mäns uttag av den har att göra med sociala normer gentemot rättsliga normer. Detta eftersom normer är handlingsanvisningar som strukturerar individens vardag¹⁵ och att skillnaden mellan en rättsregel och andra normer är att rättsregeln är ”antagen och påbjuden i viss auktoritativ ordning”¹⁶ och att det råder en mänsklig sammanslutning kring denna rättsregel. Utöver detta är skillnaden mellan en rättsregel och en norm också att ”sanktionen är beslutad och verkställs av organ som företräder samhällsbildningen”.¹⁷ Vad gäller normer är sanktionen inbakad i normen, det vill säga att ”straffet för att bryta eller förtjänsten av att följa normen ligger som en del av själva normen”.¹⁸

Vidare är temat rättsociologiskt relevant eftersom frågeställningen innefattar lag och är verklighetsförankrad, där det skriftliga analyseras i en praktisk kontext utifrån ett horisontellt perspektiv. För det andra är temat rättsociologiskt relevant eftersom rättsociologin är en akademisk disciplin som beskriver och analyserar rätten i samhället samt att uppsatsen utgår från rättsociologins andra ”utgångspunkt” vilket är: *I vilken utsträckning, och i så fall hur, påverkar rättsregler, rättsliga avgöranden och rättsinstitutioner andra samhällsförhållanden?*¹⁹ Denna utgångspunkt innebär att ”man ser rätten med rätten själv som utgångsposition. Man ser, med andra ord, från rätten och ut i samhället”.²⁰

¹⁴ Brante Thomas, Andersen Heine & Korsnes Olav, (2007) *Sociologiskt Lexikon*, s: 270 & Mathiesen Thomas (2005). *Rätten i samhället : en introduktion till rättsociologin*, s:19 & Hydén, Håkan, (2006) *Rättsociologi – som rättsvetenskap*, s: 60

¹⁵ Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer* s:60 -61

¹⁶ Hydén Håkan, (2002), *Rättsregler. En introduktion till juridiken*, s: 9

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Hydén, Håkan (2002). *Rättsociologi som rättsvetenskap*, s: 31

¹⁹ Mathiesen Thomas (2005). *Rätten i samhället : en introduktion till rättsociologin*, s: 16 - 18

²⁰ Mathiesen Thomas (2005). *Rätten i samhället : en introduktion till rättsociologin*, s: 18

1.5 Tidigare forskning om föräldraledigheten

Det empiriska materialet som jag tagit del av kring föräldraledigheten består av statistiskt material som redovisar siffror och diagram men saknar en diskussion och ett resonemang kring möjliga bakomliggande faktorer som påverkar uttaget av föräldraledigheten (syftar till svenska mäns uttag av föräldraledigheten). Det empiriska materialet kan, enligt mig, liknas vid utredningar där statistik produceras för att ge en bild av hur föräldraledigheten och svenska mäns uttag av den ser ut men upphovsmännen till det empiriska materialet ställer sig inte frågan varför det ser ut som det gör.

1.5.1 Föräldraledigheten i Sverige

Svaret på varför svenska mäns uttag av föräldraledigheten ser ut som den gör är något Cecilia Flygt Högberg försöker ge svar på. Enligt hennes artikel "*Delad föräldraledighet het fråga*" framkommer det att andelen män som idag tar ut sin föräldraledighet ligger på 19 %. Vidare skriver artikelns författarinna att anledningen till att männen i Sverige inte tar ut sin föräldraledighet i större utsträckning beror på bland annat:

- *Inrotade könsroller* som gör att kvinnor helt enkelt hindrar männen från att ta ut sin föräldraledighet. Indirekt innebär detta att kvinnorna endast har ett val.
- *Ekonomiska aspekter* gör att paret ifråga tvingas prioritera vem som skall ta ut mest av sin föräldraledighet. Eftersom kvinnorna på arbetsmarknaden generellt tjänar mindre än männen blir det oftast att mamman stannar hemma med barnet och pappan går till jobbet som vanligt. Denna aspekt innefattar exempelvis även föräldrarnas utbildning samt arbetsmarknadsförankring. Fadern har alltså indirekt två alternativ att välja på eftersom hans ekonomiska situation ger honom den möjligheten.²¹

²¹ Cecilia Flygt Högberg (2005) "*Delad föräldraledighet het fråga*", sid: 11-12

Statistik från JämO (nuvarande diskrimineringsombudsmannen) år 2007 visar att mannen i de allra flesta familjer väljer att överlåta en del av sina föräldraledighetsdagar till kvinnan. De män som väljer att stanna hemma med barnen tar ut cirka 20 % av föräldraledigheten. Andelen män som inte alls tar ut någon föräldraledighet under barnens första år är hela 60 %.²²

Baserad på en rapport från Unionen skriver Lilianne Matarasso i sin uppsats *Genusaspekter på föräldraledighet i svenska små och medelstora företag* att kvinnorna fortfarande tar ut den mesta delen av föräldraledigheten. Kvinnor som tar ut mer än 10 månader av föräldraledigheten är 80 % och andelen män som gör samma sak är endast 8 %. Män som inte tar ut någon föräldraledighet ligger på 17 % medan män som endast tar ut en månad av sin föräldraledighet är 29 %.²³

Resultaten från Försäkringskassans (statlig myndighet med ansvar för merparten av det offentliga trygghetssystemet i Sverige) socialförsäkringsrapport (*Hur länge spelar pappors föräldraledighet roll – en studie av sambandet mellan pappors föräldraledighet och deras kontakt med sina barn*) från år 2009 visar att det finns en skillnad bland män när det handlar om hur mycket av föräldraledigheten som individen ifråga utnyttjar. Ifall fadern är sammanboende med barnets mamma eller separerad från barnets mamma är avgörande faktorer för hur föräldraledigheten tas ut bland svenska män.²⁴

Tabellen nedan visar hur fördelningen av pappors föräldraledighet ser ut beroende på faderns relation till barnets mamma och barnet. Pappor samboende med barnets mamma tar ut sin föräldraledighet när barnet är 2 veckor respektive 1-2 månader gammalt (30 %) medan pappor som separerat från barnets mamma tar ut sin föräldraledighet när barnet är 2 veckor gammalt. Andelen pappor som är samboende med barnets mamma och som inte tar ut någon föräldraledighet är något större än 20 % medan pappor som separerat från barnets mamma och inte tar ut någon föräldraledighet är cirka 50 %.²⁵ För ytterligare förståelse se bild nedan.²⁶

²² JämO (2009) *Statistik – hur ser det ut i Sverige?*

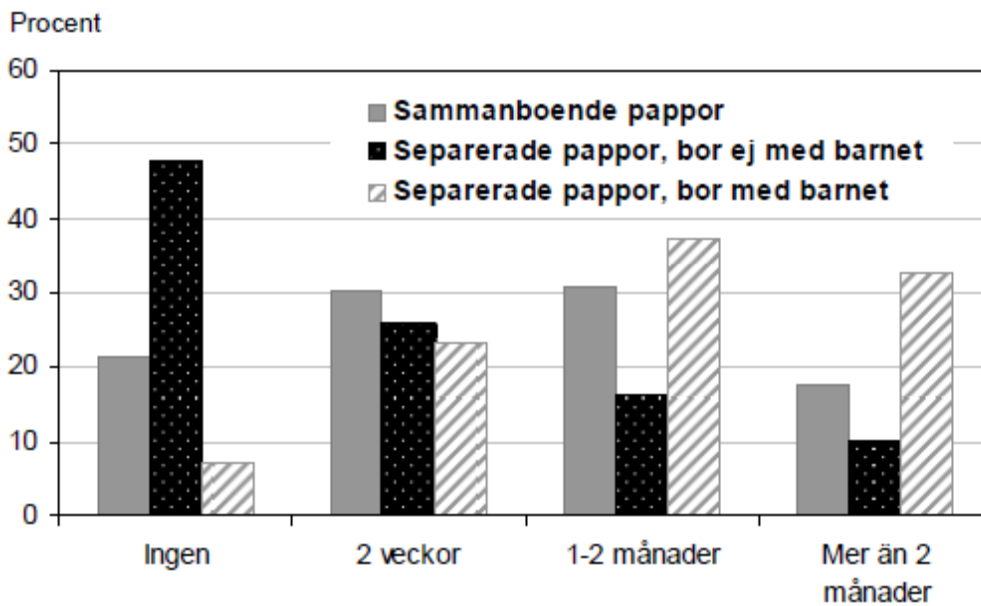
²³ Matarasso Lilianne (2008) *Genusaspekter på föräldraledighet i svenska små och medelstora företag*, s: 9

²⁴ Försäkringskassan (2009) *Hur länge spelar pappors föräldraledighet roll – en studie av sambandet mellan pappors föräldraledighet och deras kontakt med sina barn*, s:16

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

Diagram 2 Föräldraledighet bland pappor som är sammanboende med barnets mamma och pappor som separerat från barnets mamma

1.5.2 Föräldraledigheten i de nordiska länderna

Vad gäller föräldraledigheten i Danmark, Finland och Norge ser det ut på följande sätt:

- Andelen danska män som tog ut sin föräldraledighet i Danmark är 7,57 %
- Andelen finska män som tog ut sin föräldraledighet i Finland är 6,6 %
- Andelen norska män som tog ut sin föräldraledighet i Norge är 12,3 %

Statistiken ovan är från år 2008 och visar att svenska män ligger bäst till eftersom andelen svenska män som tog sin föräldraledighet i Sverige under 2008 var 21,5 %.²⁷

Som jag tidigare nämnde tenderar det redovisade empiriska materialet ovan att inte peka på eller uppmärksamma samband eller indikationer som påverkar svenska mäns uttag av föräldraledigheten. Det empiriska materialet ovan presenterar statistisk data över hur föräldraledigheten och svenska mäns uttag av den ser ut men går inte in djupare än så. Frågan varför det ser ut som det gör är något upphovsmännen till det empiriska materialet varken ställer eller tenderar att behandla (bortsett från Flygt Högbergs artikel och Försäkringskassans rapport som ändå resonerar kring uttaget av föräldraledigheten och faktorer som kan tänkas påverka uttaget). Generellt anser jag att det finns lite att gå på av den tidigare forskningen, därav denna uppsats.

²⁷ Svenska.yle.fi (2008) *Olika syn på föräldraledigheten i Norden*

Kapitel 2

2 Föräldraledighetslagen (1995:584)

2.1 Bakgrund

Föräldraledigheten är möjligen en av den svenska familjepolitikens hörnstenar. Den svenska familjepolitiken har vuxit fram sedan 1930-talet och står för åtgärder vars syfte är att förbättra barnfamiljernas förhållanden. Dessa åtgärder skall bekostas med skattemedel. En åtgärd som kan härledas till den svenska familjepolitiken är barnbidrag. Denna form av bidrag infördes under 1940-talet och motiverades på följande sätt: *"flerbarnsfamiljerna skulle inte behöva leva under sämre villkor än övriga familjer i samma inkomstläge"*.²⁸ En annan kvarleva från den svenska familjepolitiken är bostadsbidraget. Sedan 1970-talet och framåt har jämställdhetsskålen fått större betydelse. *"De gifta kvinnorna arbetar i stor utsträckning utanför hemmet, vilket gjort offentlig barnomsorg och rätt till ledighet för båda föräldrarna till viktiga reformkrav"*.²⁹

Föräldraledigheten ingår inom ramen för den svenska familjepolitiken och reglerades för första gången av lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m.m. Lagens primära syfte var att förbättra barnens uppväxtmiljö. Detta genom att *"möjliggöra för föräldrarna att vara mera tillsammans med sina barn"*.³⁰ Lagens primära syfte ska å andra sidan också främja jämställdhet mellan *"kvinnor och män genom lika rätt till "mammaledighet" och "pappaledighet"*.³¹ Lagen möjliggör också ekonomisk ersättning för föräldrar som är hemma med barnen (detta regleras i lagen (1962:381) om allmän försäkring). Denna lag behandlar kvinnor och män på samma sätt. Exempelvis har varje förälder rätt till helledighet fram till dess att barnet fyllt ett och ett halvt år. Undantagen för lika behandling av könen i lagen gäller kvinnans rätt *"till omplacering under havandeskapet samt till ledighet om högst 12 veckor i samband med nedkomsten och för amning"*.³² Rätten att minska sin arbetstid under föräldraledigheten finns också.³³

Den dåvarande regeringen ansåg att det behövdes en ny lagstiftning om föräldraledigheten eftersom lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m.m. var oöverblickbar och svårtillgänglig samt att det var *"viktigt att anpassa reglerna till EG:s direktiv 92/85/EEG på området"*.³⁴ EG-

²⁸NE (2010) Sökord: Familjepolitik

²⁹Ibid.

³⁰NE (2010) Sökord: Föräldraledighet

³¹Ibid.

³²Ibid.

³³Ibid.

³⁴Prop. 1994/95:207, s: 21

direktivets syfte var å andra sidan att ”*få till stånd åtgärder som uppmuntrar till förbättringar inom området för säkerhet och hälsa på arbetsplatsen för arbetstagare som är gravida, nyligen har fött barn eller som ammar*”.³⁵ Med andra ord betyder detta att lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m.m. ersattes av föräldraledighetslagen (1995:584), som anpassades efter EU:s lagstiftning på området.³⁶

2.2 Lagens centrala paragrafer

Lagens inledande paragrafer (1§ - 3§) berättar för oss vad lagen handlar om samt vilken form av föräldraledighet lagen täcker och behandlar.³⁷ Lagens inledande bestämmelser är av viktig innebörd eftersom det hjälper vår orientering att hitta rätt i lagboken. 1§ är en av föräldraledighetslagens viktigaste paragrafer eftersom denna paragraf (bortsett från det som nämndes tidigare) säger att ”*en arbetstagare har som förälder rätt att vara ledig från sin anställning enligt denna lag*”.³⁸ Detta betyder att både mamman och pappan har rätten på sin sida ifall de vill vara hemma med sitt barn.

En arbetsgivare får inte missgynna en arbetssökande eller en arbetstagare av skäl som har samband med föräldraledighet enligt denna lag, när arbetsgivaren

1. beslutar i en anställningsfråga, tar ut en arbetssökande till anställningsintervju eller vidtar annan åtgärd under anställningsförfarandet,
2. beslutar om befordran eller tar ut en arbetstagare till utbildning för befordran,
3. beslutar om eller vidtar annan åtgärd som rör yrkespraktik,
4. beslutar om eller vidtar annan åtgärd som rör annan utbildning eller yrkesvägledning,
5. tillämpar löne- eller andra anställningsvillkor,
6. leder och fördelar arbetet, eller
7. säger upp, avskedar, permitterar eller vidtar annan ingripande åtgärd mot en arbetstagare.³⁹

³⁵Ibid.

³⁶Sverige blev medlem av den europeiska unionen (EU) år 1994 och är enligt Köpenhamnskriterierna tvungen att anpassa den inhemska lagstiftningen till EU:s lagstiftning. EU-upplysningen (2010) *Köpenhamnskriterierna för medlemskap i EU*

³⁷Notisum (2010) *Föräldraledighetslagen (1995:584)*

³⁸Ibid.

³⁹Notisum (2010) *Föräldraledighetslagen (1995:584)*

Citatet ovan behandlar 16§, en paragraf som också är av viktig innebörd och betydelse eftersom paragrafen garanterar att 1§ upprätthålls i det praktiska. Detsamma gäller för 17§ som ger en arbetstagare rätten att återvända till sitt arbete ifall denne blivit avskedad på grund av sin föräldraledighet.⁴⁰ Andra paragrafer i denna lag som (enligt mig) också är viktiga är 5§, 6§ och 7§. Samtliga dessa paragrafer är neutralt skrivna, i den meningen att de omfattar både mamman och pappan. Båda könen är jämställda i dessa paragrafer. Detta betyder att både mamman och pappan har rätt till det som står i dessa paragrafer.⁴¹ Slutligen anser jag också att 24§ är av viktig innebörd. Detta eftersom paragrafen tydligt säger att bevisbördan ligger hos arbetsgivaren ifall en förälder anser sig ha blivit missgynnad av skäl som har samband med föräldraledigheten. Även denna paragraf är neutralt skriven och omfattar både mamman och pappan. Paragrafen förstärker också 1§, 16§ och 17§.⁴²

2.3 Lagens syfte

Tidigare i texten nämndes det att medlemsstaterna i den europeiska unionen (EU) måste anpassa den nationella lagstiftningen till den europeiska unionens lagstiftning. I vårt fall innebär detta indirekt att föräldraledighetslagens främsta syfte överensstämmer med det som står i EG:s direktiv 92/85/EEG på området.⁴³ Enligt detta direktiv blir lagens primära syfte att: *”få till stånd åtgärder som uppmuntrar till förbättringar inom området för säkerhet och hälsa på arbetsplatsen för arbetstagare som är gravida, nyligen har fött barn eller som ammar”*.⁴⁴ Något som exempelvis 4§, 18§ och 19§ gör. Samtliga dessa paragrafer sätter kvinnliga arbetstagare i centrum och finns till för att tillmötes gå kvinnliga arbetstgares behov på arbetsplatsen under graviditetstiden.⁴⁵

Vidare anser jag också att den nuvarande föräldraledighetslagen värnar om bägge föräldrars möjlighet och rätt att få tillbringa mer tid tillsammans med sina/sitt barn. Därmed behåller lagen syftet att främja jämställdhet mellan kvinnor och män genom lika rätt till "mammaledighet" och "pappaledighet". Detta görs genom 1§ som ger varje förälder rätten att vara ledig från sitt arbete och vara hemma med sitt barn. Lagen möjliggör också ekonomisk ersättning för föräldrar som är hemma med barnen (regleras i lagen (1962:381) om allmän försäkring). I grund och botten anser jag att lagen behandlar kvinnor och män på samma sätt. Majoriteten av lagens paragrafer är neutralt

⁴⁰Ibid.

⁴¹ Notisum (2010) *Föräldraledighetslagen (1995:584)*

⁴²Ibid.

⁴³En rättsakt inom den europeiska unionen och dess rätt vars syfte är att harmoniera medlemsstaternas nationella lagstiftning med den europeiska rätten. Rättsakten riktar sig till EU:s medlemsländer och innehåller bindande bestämmelser där de mål som skall uppnås anges. NE (2010) Sökord: Direktiv

⁴⁴Ibid.

⁴⁵ Notisum (2010) *Föräldraledighetslagen (1995:584)*

skrivna och jämställer därmed båda könen. Exempelvis är det möjligt för både mamman och pappan att minska sin arbetstid under föräldraledigheten (regleras av exempelvis 7§).⁴⁶ Undantaget finns i exempelvis 4§, 18§ och 19§. Dessa paragrafer sätter kvinnliga arbetstagare och deras behov i centrum under den tid de är gravida.⁴⁷

Sammanfattningsvis skulle jag vilja säga att den nuvarande föräldraledighetslagen har samma syfte som lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m.m. hade. Paragraferna är i de flesta fall samma som de paragrafer som fanns i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m.m. I proposition 1994/95:207 (rörande 1§) skriver regeringen exempelvis följande: *"I paragrafen, som motsvarar nuvarande 1 §, anges lagens tillämpningsområde. Bestämmelsen har endast bearbetats i språkligt hänseende och innebär inte någon ändring i sak"*.⁴⁸

2.4 Argumentationen kring föräldraledighetslag

Den gamla lagen (syftar till lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m.m.) hade totalt 14 paragrafer. Samtliga paragrafer i denna lag har sin motsvarighet i den nuvarande föräldraledighetslagen. Skillnaden är att den nya föräldraledighetslagen innehåller två nya paragrafer (syftar till 24§ som nämndes tidigare i texten och 25§ som reglerar diskrimineringsombudsmannens roll vid tvister mellan arbetsgivare och arbetstagare)⁴⁹ och att den nuvarande föräldraledighetslagen anpassats efter direktiv från den europeiska unionen (EU). Exempel på att så är fallet är följande:

Medlemsstaterna skall enligt artikel 14 se till att bestämmelser som erfordras för att uppfylla direktivet träder i kraft senast inom två år från det att direktivet antogs. Medlemsstaterna kan alternativt se till att arbetsmarknadens parter inför motsvarande regler i kollektivavtal.

Medlemsstaterna skall dock alltid svara för att direktivet uppfylls.⁵⁰

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Prop. 1994/95:207, s: 42

⁴⁹ Notisum (2010) *Föräldraledighetslagen (1995:584)*

⁵⁰ Prop. 1994/95:207, s: 22

Den nuvarande föräldraledighetslagen har (som sagt) i stort sett samma innehåll som den tidigare lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m.m, vars ändringar hänvisas till direktivet. Exempel på detta är argumentationen till innehållet i 4§. Regeringen skriver följande i propositionen (Prop. 1994/95:207):

Förslagets första stycke innebär att ledigheten i samband med förlossning utökas till en sammanhängande tid av minst sju veckor före den beräknade tidpunkten och sju veckor efter förlossningen jämfört med nuvarande minst sex veckor före och sex veckor efter förlossningen. Genom denna ändring uppfylls kravet på rätt till oavbruten mödraledighet om minst 14 veckor enligt artikel 8 i EG-direktivet 92/85/EEG.⁵¹

Utifrån det jag läst i Prop. 1994/95:207 förefaller det mig att regeringens argumentation i propositionen (Prop. 1994/95:207) baserar sig på det som står i EG - direktivet 92/85/EEG. Under kapitlet *En ny föräldraledighetslag* i Prop. 1994/95:207 går det att hitta fler liknande exempel.⁵²

2.5 Jämställdhetsbonusen och ”pappamånader”

Jämställdhetsbonusen är en reform i den svenska föräldraförsäkringen vars primära syfte är att föräldrar med gemensam vårdnad skall fördela sina föräldrapenningsdagar mer lika. Med andra ord är reformens egentliga syfte att svenska män skall öka sitt uttag av föräldraledigheten. Reformen gäller endast för barn födda efter 30 juni 2008 och innebär att för varje dag som barnets mamma jobbar och barnets pappa är hemma med barnet får mamman en ekonomisk belöning. Maxbeloppet är 13 500 kronor och betalas inte ut som bidrag utan innefattar ett skatteavdrag från det aktuella taxeringsåret som Skatteverket gör. Rätten till jämställdhetsbonus gäller endast gemensamma vårdnadshavare (inget krav på att barnets föräldrar skall vara gifta eller sambo), vars bonus endast omfattar de resterande 270 dagarna. Ifall bägge föräldrarna är lediga 135 dagar gäller maximal bonus. Bonusen omfattar inte de reserverade 60 dagarna (av 390 dagar) för bägge föräldrarna⁵³ (syftar till pappamånader som infördes år 2002).⁵⁴ Denna tidsperiod ger ingen bonus.⁵⁵

⁵¹Prop. 1994/95:207, s: 43

⁵²Prop. 1994/95:207, s: 21 - 39

⁵³Försäkringskassan (2010) *Jämställdhetsbonus*

⁵⁴NE (2010) *Sökord: pappamånad*

⁵⁵Försäkringskassan (2010) *Jämställdhetsbonus*

Kapitel 3

3 Den teoretiska ansatsen

3.1 Vad är normer?

Att definiera *normbegreppet* likt exempelvis rättsregler där samtliga individer i samhället uppfattar det på ett och samma sätt är tyvärr inte möjligt. Grunden till denna omöjlighet ligger i att det inom samhällsvetenskapen inte råder någon konsensus över vad normer egentligen är. Svaret varierar beroende på vem du frågar eller vart du letar.⁵⁶ Inom rättssociologin definieras normbegreppet som *handlingsanvisningar* och innebär kortfattat att vårt beteende respektive handlingar koordineras i harmoni med den rådande kontextens normer. Med andra ord säger normen åt oss vad vi får och inte får göra.⁵⁷ Det bör även noteras att normernas funktion i det praktiska strukturerar vår vardag, i den mening att vi som individer tror att vi själva tar våra egna beslut och gör våra egna val samtidigt som vi är medvetna om att normerna i ett visst sammanhang avgör vårt handlande.⁵⁸ Illustreras i bilden nedan.⁵⁹

56 Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer*, s: 33-41

57 Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer*, s: 60 & Baier, Matthias, (Föreläsning den 2009 – 03 – 30) Lunds Universitet

58 Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer*, s:176-183 & Baier, Matthias (Föreläsning den 2009 – 03 – 30) Lunds Universitet

59 Baier, Matthias (Föreläsning den 2009 – 03 – 30) Lunds Universitet

3.2 Normers ursprung

En fördjupad forskning av normers ursprung och tillkomst innebär en risk att ta upp saker och ting som inte är relevant för mitt uppsatsämne och därmed min frågeställning/problemformulering. Med detta i åtanke skall jag endast lägga vikt på normer i det så kallade *socio-kulturella systemet*. Det socio-kulturella systemet är ett system där vi som individer får lära oss vad som är socialt, det vill säga hur mänskliga relationer går till samt vad vissa grupper i samhället präglas av (den kulturella aspekten).⁶⁰ Kort sagt är systemets funktion att socialisera individerna genom att berätta för dem vilka sociala och moraliska normer ett samhälle har.⁶¹

Att förmedla och lära individerna samhällets förväntningar på dem kallas för *socialisationsprocessen*. Processen består av två generella faser, nämligen den *primära* och den *sekundära*. Den primära fasen är barnets kontakt med människor inom familjekretsen där föräldrarnas beteende avgör hur barnets grundläggande beteendemönster formas. Den sekundära fasen avser barnets tid från dagis och framåt då andra människor kommer in i individens liv. Olika sociala kontexter ger individen möjlighet att ta till sig och respektera andra människors normer och värderingar.⁶² Det är även här inläringen av *genusroller* börjar genom att skilja på vad en pojke respektive en flicka skall göra och inte göra. Allt ifrån intressen till beteende lärs in för att skilja mellan manligt och kvinnligt.⁶³

Det som förmedlas och lärs in via socialisationen och dess process ger upphov till att en sammanhållning bildas, en integration i både positiv respektive negativ mening. När vi som individer tar till oss samhällets rådande normer lär vi oss det sociala livets spelregler, en förutsättning för att exempelvis inte betraktas som konstig eller avvikande av omgivningen.⁶⁴ Med detta sagt lyfts det socio-kulturella systemets betydelse och viktiga funktion i samhället. Det är med hjälp av detta system som människan skapar och överför sociala och moraliska normer till framtida generationer. Grunden för sociala och moraliska normer ligger alltså i detta system eftersom det är inom detta system som normerna produceras och reproduceras.⁶⁵

60 Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer* s:111

61 Ibid.

62 Giddens, Anthony (2008) *Sociologi* s: 161- 165

63 Giddens,Anthony (2008) *Sociologi* s: 168 – 169

64 Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer* s:112

65 Ibid.

3.3 Normers funktion

Bland normers viktigaste funktion är att de *reducerar komplexitet*, det vill säga att normen ifråga är en handlingsanvisning för hur individen skall undvika att bli det ”svarta fåret”. Därmed undviker människan att framställa sig själv som en avvikare i den rådande kontexten.⁶⁶ En annan funktion som vi individer sällan tänker på men som har med normer att göra är att normen ifråga *koordinerar våra handlingar*. Ett exempel på detta är hur trafikljusens färg påverkar vårt handlande beroende på vilken färg som lyser (köra vid grönt ljus och stanna vid rött ljus). Även om vi inte vill göra det, är det något vi måste göra.⁶⁷ Vidare kan en norm även *integrera individer*, det vill säga skapa en samhörighetskänsla bland människor.⁶⁸ Att gå på en fotbollsmatch är ett bra exempel på hur den gemensamma normen för samman och enar individer (individer som utanför stadion annars inte pratar med varandra). Normen integrerar individerna på så sätt att jag (och många andra) påbörjar en konversation med annars främmande människor. Att jag som en del av den närvarande publiken bland annat hejar och suckar tillsammans med andra främmande människor ger upphov till att en *samhörighetskänsla* bildas. Under denna tid ger samhörighetskänslan upphov till att hemmalaget blir ”vi” (*inkluderar individer*) och bortalaget blir ”dem” (*exkluderar individer*).⁶⁹

När det pratas om normer i samband med makt kan det se ut så här. På samma sätt som normerna utövar makt över individen, utövar individer makt över varandra, där vår maktutövning grundar sig i normers innehåll och betydelse.⁷⁰ Att *distribuera makt* hör alltså också till normers funktion. Något som även förtydligas av James Coleman’s definition av normer: “A norm concerning a specific action exists when the socially defined right to control the action is held not by the actor but by others.”⁷¹

⁶⁶ Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer* s:176-177

⁶⁷ Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer* s:178-179

⁶⁸ Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer* s. 180 - 182

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer* s. 179

⁷¹ Ibid.

3.4 Stratifikation

När sociologin som vetenskap tenderar att beskriva rådande orättvisor mellan individer och grupper i ett samhälle talar sociologer ofta om social stratifikation. Begreppet *stratifikation* har att göra med ”vilka samhällspositioner och levnadsförhållanden som enskilda individer och grupper av människor har”⁷² och kan med andra ord definieras som ”strukturell orättvisa mellan olika grupper av individer”⁷³ i ett samhälle. Gemensamma egenskaper för samtliga socialt skiktade system är:

- *Rangordningen tillämpas på sociala kategorier av människor som har vissa gemensamma egenskaper utan att de behöver samspela med varandra*

Exempelvis rangordnas kvinnor och män, rika och fattiga på olika sätt.

- *Människors livserfarenheter och möjligheter är starkt beroende av vilken plats deras sociala kategorier har i rangordningen*

Den individen är (exempelvis man eller kvinna) har en stor inverkan på vilka möjligheter livet/samhället erbjuder.

- *De rang olika sociala kategorier har tenderar att förändras mycket långsamt*

Exempelvis har kvinnors rättigheter och möjligheter först på senare år börjat jämföras med männens i det svenska samhället.⁷⁴

3.5 Begreppen kön och genus

”Hur vi tolkar kön, teorierna om kön, har sin historia”.⁷⁵ Utifrån rådande kulturella föreställningar och olika typer av samhällsdebatter har kön och genusbegreppen tolkats olika i olika perioder. Det sker en ständig kunskapsutveckling i ett samhälle vilket i sin tur påverkar hur vi tolkar och ser på kön och samhälle. Kunskapsläget förändras ständigt och därmed även hur könsbegreppet tolkas. På 1970-talet skedde en relativt stor förändring då kvinnoforskning och kvinnorörelser trädde fram. Det var tolkningar av kön som hade blivit själva könsrollsbegreppet, alltså att det inte längre framstod som något biologiskt och naturgivet utan något som samhället skapat.⁷⁶ Könsrollen knöts samman med förväntningar och normer knutna till positioner i samhället. På 1970-talet, i samband

⁷² Engdahl Oskar & Bengt Larsson (2006). *Sociologiska perspektiv : grundläggande begrepp och teorier*, s: 209

⁷³ Giddens, Anthony (2008) *Sociologi* s: 255

⁷⁴ Engdahl Oskar & Bengt Larsson (2006). *Sociologiska perspektiv : grundläggande begrepp och teorier*, s: 209

⁷⁵ Widerberg, Karin *Kön och samhälle*. I Andersen Heine & Kaspersen Lars Bo (2007) *Klassisk och modern samhällsteori*, s.449

⁷⁶ Widerberg, Karin *Kön och samhälle*. I Andersen Heine & Kaspersen Lars Bo (2007) *Klassisk och modern samhällsteori*, s.450

med den ”nya” kvinnorörelsen, så man att begreppet kön faktiskt antydde att det endast var roller, och att man kunde välja att gå in eller ut ur dem. Det man inte kunde välja, de var att bli behandlad som det kön som var underordnat och mindervärdigt. Det här perspektivet gör så att könsroller blir ett ideologiskt uttryck för en makt och förtryck. För att förstå kön som makt behövs det begrepp på en system- och strukturnivå, det är här patriarkatteorin och dess tolkning(ar) av kön kommer in.⁷⁷ I detta sammanhang görs det också en distinktion mellan kön och genus. Begreppet *kön* för sociologer är biologiska och anatomiska skillnader mellan män och kvinnor medan begreppet *genus* (könsroll) står för psykologiska, sociala och kulturella skillnader. Sociologerna anser att denna åtskillnad är viktig eftersom många könsskillnader inte är biologiska till sitt ursprung. Genusbegreppet är kopplat till manligt och kvinnligt; det behöver inte handla om en direkt följd av en individs biologiska kön.⁷⁸

3.6 Patriarkatteorin

Patriarkatteorin är ett strukturellt angreppssätt som söker efter en grundläggande orsak eller orsaksnivå. Skillnaden mellan denna teori och marxismen är att könsrelationerna, inte produktionsrelationerna, är patriarkat teorins bas och drivkraft.⁷⁹ Idag är patriarkatteorin och dess begrepp inte längre någon beteckning på ett samhälle där män dominerar genom sin position som hushållets överhuvud⁸⁰ utan har kommit att utvidgas och innefattar numera även ”*alla sociala strukturer och praktiker genom vilka män dominerar, förtrycker och exploaterar kvinnor*”.⁸¹ Av denna anledning har patriarkatteorin även används parallellt med andra närliggande begrepp som exempelvis *könsregimer*.⁸²

Debatten som pågick i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet handlade om hur kvinnoförtrycket och orsaksförklaringar skulle förstås utifrån begreppet patriarkat.⁸³ Som ett resultat av denna debatt anses den *marxistiska feminismen*, *radikalfeminismen* och *tvåsystemteorin* vara de tre största inriktningarna inom denna teoribildning. Skillnaden mellan samtliga inriktningar har framför allt att göra med vilken grund inriktningen ifråga anser att mäns förtryck över kvinnor

⁷⁷ Widerberg, Karin *Kön och samhälle*. I Andersen Heine & Kaspersen Lars Bo (2007) *Klassisk och modern samhällsteori*, s.451

⁷⁸ Giddens, Anthony (2008) *Sociologi s: 370-371* & Widerberg, Karin *Kön och samhälle*. I Andersen Heine & Kaspersen Lars Bo (2007) *Klassisk och modern samhällsteori*, s: 460

⁷⁹ Widerberg, Karin *Kön och samhälle*. I Andersen Heine & Kaspersen Lars Bo (2007) *Klassisk och modern samhällsteori*, s.452-453

⁸⁰ Engdahl Oskar & Bengt Larsson (2006). *Sociologiska perspektiv : grundläggande begrepp och teorier*, s: 223-224

⁸¹ Ibid.

⁸² Engdahl Oskar & Bengt Larsson (2006). *Sociologiska perspektiv : grundläggande begrepp och teorier*, s: 224

⁸³ Widerberg, Karin *Kön och samhälle*. I Andersen Heine & Kaspersen Lars Bo (2007) *Klassisk och modern samhällsteori*, s.452-453

bygger på.⁸⁴ Den sist nämnda inriktningen är den inriktning jag valt att belysa närmare. Detta eftersom jag anser att denna är mest relevant för mitt uppsatsämne.

Beteckningen *tvåsystemteori* används på de försök som gjorts att länka samman marxistiska och radikalfeministiska perspektiv. Inspirationen till denna inriktning har delvis hämtats från Max Webers klassanalys (exempelvis Anne Witz studier som visar hur kvinnor stängts ute ur professionella medelklassyrken)⁸⁵ men består och genomsyras till det mesta av Karl Marx och den marxistiska klassanalysen med "*dess betoning på intresse motsättning och exploatering*".⁸⁶

Vi definierar patriarkat som en uppsättning sociala relationer vilka har en materiell bas, och i vilka det existerar både hierarkiska relationer mellan män och en solidaritet som gör det möjligt för dem att dominera kvinnor. Patriarkatets materiella bas är mäns kontroll över kvinnors arbetskraft. Denna kontroll upprätthålls genom exkludering av kvinnor från tillgång till nödvändiga ekonomiska produktionsresurser och genom att begränsa kvinnors sexualitet.⁸⁷

Citatet ovan säger oss att tvåsystemteorin betraktar patriarkatet och kapitalismen som två fristående men sammanflätade och samverkande dominans- och exploateringsstrukturer. Enligt detta synsätt baseras mäns dominans inte bara på hemarbetet,⁸⁸ utan även "*på alla sociala institutioner och praktiker som ger män kontroll över kvinnor och deras arbete*".⁸⁹ Denna dominans förekommer alltså både i arbetslivet och familjen, men också i exempelvis kyrkoföreningsliv och idrottsföreningsliv.⁹⁰

⁸⁴Engdahl Oskar & Bengt Larsson (2006). *Sociologiska perspektiv : grundläggande begrepp och teorier*, s: 224

⁸⁵Engdahl Oskar & Bengt Larsson (2006). *Sociologiska perspektiv : grundläggande begrepp och teorier*, s: 225

⁸⁶Ibid.

⁸⁷Engdahl Oskar & Bengt Larsson (2006). *Sociologiska perspektiv : grundläggande begrepp och teorier*, s: 225

⁸⁸Ibid.

⁸⁹Ibid.

⁹⁰Ibid.

3.6.1 Sylvia Walby – en teoretisk beskrivning av begreppet patriarkat

”System av sociala strukturer och social praxis där män behärskar, förtrycker och utnyttjar kvinnor”⁹¹

Citatet ovan är Sylvia Walbys egna ord av vad patriarkat är för henne. Sylvia Walby är en av dem som utvecklat tvåsystemteorin längst⁹² och enligt hennes uppfattning är patriarkatet och kapitalismen två åtskilda system vars samverkan gör sig synlig på flera sätt⁹³ – ”ibland samstämmigt, ibland motsatt beroende på de historiska betingelserna”.⁹⁴

Vidare hävdar Walby att kapitalismen, genom könsmässig arbetsfördelning, överlag har kunnat utnyttja patriarkatet. Denna samverkan har dock vid vissa tillfällen under historiens gång kommit i kant med varandra. Kvinnors tillträde på arbetsmarknaden under krigstider är ett exempel på när patriarkatets och kapitalismens intressen inte stämt överens. Walby hävdar alltså att både kapitalismen och patriarkatet är exploaterande system, det vill säga att kapitalägarna exploaterar lönearbetare och att män exploaterar kvinnor.⁹⁵ Med utgångspunkt i brittiska förhållanden har Walby gett följande sammansättning av de viktigaste patriarkala strukturerna.⁹⁶ Strukturerna är följande:

- *Produktionsförhållanden i hemmet*
Avser kvinnors hushållsarbete som utnyttjas av män. Tvätt, städning och barnomsorg är exempel på detta.
- *Lönearbete*
Kvinnor utestängs från vissa typer av jobb, lika arbeten ger inte samma lön och kvinnors arbetsuppgifter är mindre kvalificerade än männens.
- *Den patriarkala staten*
Staten ifråga uppvisar en systematisk partiskhet när det gäller patriarkala intressen.
- *Patriarkatets kulturella institutioner*
Institutioner och handlingsmönster (innefattar även media, utbildning och religion) i ett samhälle som ger en bild av kvinnor inom ramen för ”en patriarkalisk blick”. Presentationer

⁹¹ Giddens, Anthony (2008) *Sociologi* s: 384

⁹² Engdahl Oskar & Bengt Larsson (2006). *Sociologiska perspektiv : grundläggande begrepp och teorier*, s: 225

⁹³ Giddens, Anthony (2008) *Sociologi* s: 384

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Engdahl Oskar & Bengt Larsson (2006). *Sociologiska perspektiv : grundläggande begrepp och teorier*, s: 225

som i sin tur påverkar kvinnornas identitet och förmedlar indirekt acceptabla normer för beteende och handling.⁹⁷

Walbys presentation av strukturerna ovan som patriarkatet (enligt hennes mening) utnyttjar är i grund och botten oberoende av varandra men samverkar ändå.⁹⁸ Därmed ger Walby en annan beskrivning av förtrycket mot kvinnor än vad den tidiga feminismen gjort, som enbart lagt fokus på en ”*enda avgörande förklaring till förtrycket av kvinnor, till exempel männens våld eller kvinnornas roll i reproduktionen*”.⁹⁹ Walby gör också en åtskillnad mellan *privat* och *offentligt* patriarkat. Det först nämnda patriarkatet avser en enskild patriarks herravälde över kvinnan inom familjen, där det handlar om att tillämpa en exkluderande strategi med syfte att inte ge kvinnorna utrymme eller tillträde till att ta del av det offentliga livet. Det sist nämnda patriarkatet avser däremot det kollektiva slaget i ett samhälle och innebär att kvinnor finns med i offentliga sammanhang (exempelvis inom politiken) men blir ändå nekade och exkluderade från rikedom, makt och status.¹⁰⁰ Givetvis har en förändring av patriarkatet skett från slutet av 1800-talet fram till idag men patriarkatet existerar än idag i samhället enligt Walby. Det moderna förtrycket av kvinnor sker utanför hemmet, i det offentliga där kvinnorna är segregerade och underordnade på offentlighetens alla områden. Med andra ord har patriarkatet bytt skepnad och övergått från det privata till det offentliga. Kvinnorna har befriats från hemmet men exploateras i hela samhället anser Walby.¹⁰¹

3.7 Durkheims teori om mekanisk och organisk solidaritet

Det traditionella samhället var uppbyggt kring en kollektiv tillhörighet där individerna integrerade inom kollektivet och hade en gemensam syn på saker och ting. Kärnan till denna sammanhållning är gemensamma normer och värden, exempelvis ett kollektivt medvetande (*conscience collective*). I dessa samhällen fanns det ingen ”individ” utan kollektivet gick först. Detta kallade Durkheim för *mekanisk solidaritet*. Den mekaniska solidariteten ser människor som atomer som följer molekylerna. Individerna i detta sammanhang gör som omgivningen runt omkring dem gör. En individs avvikelse från kollektivet bestraffades med någon form av straff och sågs som onormalt.¹⁰²

⁹⁷ Engdahl Oskar & Bengt Larsson (2006). *Sociologiska perspektiv : grundläggande begrepp och teorier*, s: 225 & Anthony (2008) *Sociologi* s: 384

⁹⁸ Giddens, Anthony (2008) *Sociologi* s: 384

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Guneriussen, Willy (2007) Emilé Durkheim. I Andersen och Kaspersen, (red) *Klassisk och modern samhällsteori*, s.64 – 65

När det moderna samhället börjar ta form sker individernas frikoppling från det traditionella samhället och kollektivet. Detta sker i samband med industrialiseringen samt arbetsfördelningen som medför till en ökad befolkning och växande städer på grund av ekonomin. Detta leder till att kollektivets individer flyttar in till städerna och frikopplar sig från kollektivet. Individerna kan nu röra sig fritt mellan olika sociala grupper i samhället, sociala grupper som i sin tur inte kan tvinga in individen i ett fast livsmönster liknande den i det kollektiva samhället. Individernas rörelsefrihet mellan samhällets olika sociala grupper gör det möjligt för individerna att utvecklas åt olika håll.¹⁰³ Individen gör sig fri från kollektivet, vilket gör att de specialiserade människorna förhåller sig till varandra. Dessa individer ingår avtal med varandra som regleras av rättigheter respektive skyldigheter samt skapar ett ömsesidigt beroende dem emellan. Arbetsuppdelningen och yrkesgrupperna blir det ”moderna” kollektivet. Den nya sammanhållningen kallar Durkheim för *organisk solidaritet* - en metafor för människokroppen, där kroppsdelarna har sina enskilda uppgifter men samtidigt måste samarbeta med andra kroppsdelar och dra åt samma håll för att människan ska leva.¹⁰⁴ Sammanhållningen i det moderna samhället sker, enligt Durkheim, via lagstiftningen. Durkheims syn på lagen kretsar kring att människor ingår avtal med varandra, som i sin tur regleras av rättigheter och skyldigheter. Samhället ifråga är uppbyggt kring ett rättssystem där individen är av abstrakt form, det vill säga staten reglerar människan på ett lagligt sätt. I fall där den ena parten bryter mot överenskommelsen blir parten ifråga straffad för sin handling (negativ solidaritet). Lagen i samhället skall (enligt Durkheim) kompensera människor som blivit utsatta för något samt reglera i lagtext vilka rättigheter respektive skyldigheter en medborgare har. Det bakomliggande syftet är alltså att lagen skall reglera rättvisa – något som endast kan ske när människan har känsla, solidaritet och tro gentemot lagen. Eget intresse skall med andra ord inte finnas.¹⁰⁵

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Ibid. & Roos, Hans Edward (Föreläsning 2007 – 09 – 15) Lunds Universitet

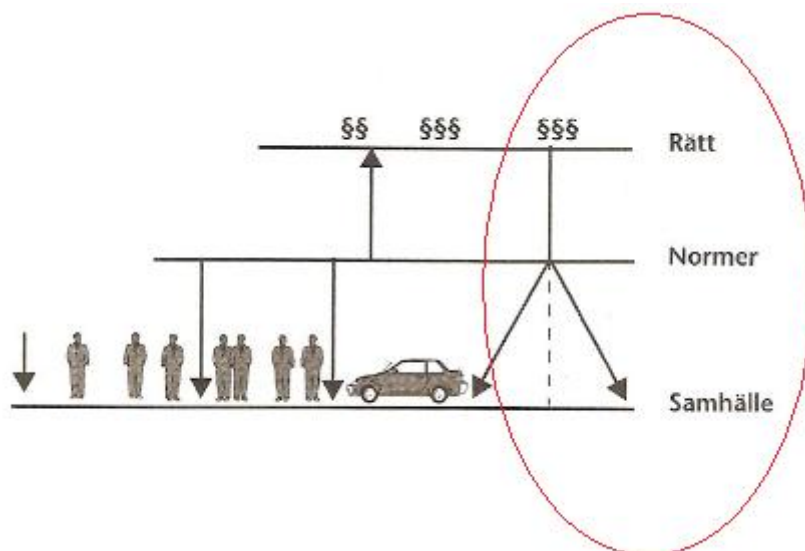
¹⁰⁵ Hunt, Alan (2002) The Problematisation of Law in Classical Social Theory. I Banakar, R. & Travers, M. (red.), *An introduction to law and social theory* s:25-27

Kapitel 4

4 Forskningsupplägg

4.1 Vad ska jag göra?

Föräldraledighetslagen (1995:584) kom år 1995 och innebär kortfattat att lagen ger varje förälder i Sverige möjligheten (och rätten) att vara ledig från arbetet, med eller utan föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning.¹⁰⁶ Med tanke på att en rättsregel är en norm som upphöjts till rättsregel¹⁰⁷ är det intressant att se ifall denna lagstiftning, som norm, påverkat svenska mäns benägenhet att ta ut sin föräldraledighet samt ifall det också skett en omstrukturering vad gäller normen kring manligt respektive kvinnligt (syftar till normen att kvinnan skall ta hand om barnet och uppfostra det medan mannen skall ansvara för familjens/hushållets försörjning).¹⁰⁸ Det som skall göras i detta arbete kan illustreras av Håkan Hydéns figur nedan.¹⁰⁹ Arbetet kommer att kretsa kring det som är inringad med rött.

¹⁰⁶ Notisum (2010) *Föräldraledighetslagen (1995:584)*

¹⁰⁷ Hydén Håkan, (2002), *Rättsregler. En introduktion till juridiken*, s: 9

¹⁰⁸ Giddens, Anthony (2008) *Sociologi* s: 370-371

¹⁰⁹ Hydén, Håkan (2002). *Rättssociologi som rättsvetenskap*, s: 33

4.2 Hur ska jag göra detta?

Mitt första steg blir att skaffa fram material och läsa in mig på ämnet. Det empiriska materialet kommer att samlas in med hjälp av: *SCB* (Statistiska centralbyrån), *Försäkringskassan* (myndighet som har hand om frågor kring föräldraledigheten), *TCO:s pappaindex* (Tjänstemännens centralorganisation, TCO:s pappaindex är ett index för pappaledigheten vars empiriska material bygger på Försäkringskassans statistik över föräldralediga) *LIBRIS* (den nationella bibliotekskatalogen), *Notisum* (svensk internetjänst över svenska lagar och förordningar) och *Artikelsök* (bibliografisk databas över artiklar i svensk periodisk litteratur).

Steg två gäller val av teoretiskt perspektiv där perspektivet skall betraktas som en verktygslåda. Verktygslådan skall ge den bästa förklaringen alternativt den bästa förståelsen av det empiriska materialet och ämnet som helhet. Det är med hjälp av det teoretiska perspektivet som analysen och tolkningen sedan skall göras. Val av teori eller teoretiskt perspektiv görs å andra sidan utifrån den ställda frågeställningen/problemformuleringen.¹¹⁰ Arbetet kommer att utgå från normteorin eftersom en rättsregel är en norm som upphöjts till rättsregel. Något som även innebär att lagen (i mitt fall föräldraledighetslagen) är en handlingsanvisning. Patriarkatteorin respektive Durkheims teori om mekanisk och organiska solidaritet är underordnade normteorin eftersom normer gentemot rättsregler är kartan för detta arbete (anledningarna till detta nämndes ovan). De underordnade teorierna har tagits med eftersom de också ger indikationer på normer utan att nämna detta. Teorierna är mina verktygslådor för en bättre förståelse av det empiriska materialet när materialet ska analyseras och tolkas.

Steg tre blir att vända mig till det juridiska systemet och systemets byggstenar *rättskällorna*. Rättskällorna är de verktyg juristerna använder i sitt arbete med juridiska frågor och något juristen skall kunna hänvisa till för att få rättsligt stöd för sitt påstående.¹¹¹ I mitt fall skall föräldraledighetslagen och dess proposition tas fram. Föräldraledighetslagen (1995:584) och dess proposition skall granskas med rättssociologiska ögon i syfte att förstå lagen och dess paragrafer på ett bättre sätt samt urskilja lagens centrala paragrafer. Jag skall också använda mig lite av argumentationsanalys eftersom det (enligt mig) är intressant att se ”*en viss aspekt av vad en aktör argumenterar för och vilka skäl aktören anger*”.¹¹²

¹¹⁰Trost, Jan (2006), *Att skriva uppsats med akribi*, s: 20 – 23

¹¹¹ Zetterström, Stefan (2008) *Juridiken och dess arbetsätt – en introduktion* sid: 50

¹¹² Bergström Göran & Boréus Kristina (red.), (2005), *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, s: 18

Steg fyra blir att, i första hand, sortera det empiriska materialet eftersom all information inte är relevant för den ställda frågeställningen/problemformuleringen. När detta är avklarat skall det relevanta materialet analyseras och tolkas. För att kunna göra detta skall jag använda mig av kvantitativ analys (innebär kortfattat att forskaren registrerar hur många av de utvalda enheterna i dokumentation som kan placeras i samma fack/kategori).¹¹³ Den kvantitativa metoden gör det möjligt att uttala sig om *representativitet*, *generalisering* (slutsats utifrån representativiteten) samt även om eventuella *samband mellan variabler*.¹¹⁴

4.3 Varför vill jag göra detta?

Rättssociologi handlar om sociala normer gentemot rättsliga normer. Det finns djupt rotade sociala normer vad gäller manligt respektive kvinnligt i det svenska samhället som vi medborgare självmant producerar och reproducerar när vi genomgår en socialisering och blir en del av samhället. Det är här inläringen av *genusroller* börjar genom att skilja på vad en pojke respektive en flicka skall göra och inte göra. Allt ifrån intressen till beteende lärs in för att skilja mellan manligt och kvinnligt.¹¹⁵ Föräldraledighetslagen (1995:584) är av intresse eftersom det under historiens gång alltid ansetts vara kvinnans ”jobb” att vara hemma med barnet och inte mannens,¹¹⁶ något som Föräldraledighetslagen (1995:584) tar ställning till eftersom den ger också svenska män möjligheten (och rätten) att vara lediga från arbetet, med eller utan föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning.¹¹⁷ Min nyfikenhet kring hur sociala normer och rättsliga normer förhåller sig till varandra i detta sammanhang är stor, därav denna uppsats.

¹¹³ Roos, Hans-Edvard Roos (Föreläsning den 2007 -12-21) Lunds Universitet

¹¹⁴ Brante Thomas , Andersen Heine & Korsnes Olav, (2007) Sociologiskt Lexikon ,s: 173

¹¹⁵ Giddens,Anthony (2008) *Sociologi* s: 168 – 169

¹¹⁶ Giddens, Anthony (2008) *Sociologi* s: 370-371

¹¹⁷ Notisum (2010) *Föräldraledighetslagen (1995:584)*

Kapitel 5

5 Metod

5.1 Avgränsning och empiriskt material

En del av det empiriska materialet härstammar från tiden före år 1995, då den nuvarande lagstiftningen trädde i kraft och det resterande empiriska materialet är från år 1995 fram till år 2009. Detta görs i syfte att besvara den ställda frågeställningen. En annan avgränsning i uppsatsen är att uppsatsen endast tar hänsyn till svenska män och deras uttag av föräldraledigheten. Med svenska män menas samtliga män i Sverige med svenskt medborgarskap (individens statstillhörighet).¹¹⁸ Det empiriska materialet har samlats in med hjälp av: *SCB* (Statistiska centralbyrån), *Försäkringskassan* (myndighet som har hand om frågor kring föräldraledigheten), *LIBRIS* (den nationella bibliotekskatalogen), *Notisum* (svensk internetjänst över svenska lagar och förordningar) *TCO:s pappaindex* (Tjänstemännens centralorganisation, TCO:s pappaindex är ett index för pappaledigheten vars empiriska material bygger på Försäkringskassans statistik över föräldralediga) och *Artikelsök* (bibliografisk databas över artiklar i svensk periodisk litteratur). De sökord som använts i de använda databaserna är: *föräldraledighet* och *föräldraledighet – man/män*.

Det empiriska materialet som använts i denna uppsats är av kvantitativ karaktär eftersom ”kvantitativ data är information som uttrycks i form av siffror eller andra mängdtermer”.¹¹⁹ Det befintliga empiriska materialet är *sekundär data* (material som skrivits ner efter att en händelse inträffat). Forskaren som använder sig av denna typ av empiriskt material ”måste vara medveten om de potentiella problem som är förbundna med den här typen av data”.¹²⁰ En annan aspekt rörande detta är att det är vi människor som beslutar om vad vi skall registrera eller dokumentera, ta med och utelämna. Detta betyder att den sociala, politiska och ekonomiska kontext påverkar de gjorda valen.¹²¹

¹¹⁸ NE (2010) *Sökord: medborgarskap*

¹¹⁹ Brante Thomas, Andersen Heine & Korsnes Olav, (2007) *Sociologiskt Lexikon*, s: 173

¹²⁰ May Tim (2005) *Samhällsvetenskaplig forskning*, s: 217

¹²¹ May Tim, (2005), *Samhällsvetenskaplig forskning*, s: 236

5.2 Hantering av empiri

Som samhällsvetare blir mitt första steg att skaffa mig förkunskap rörande det juridiska systemet samt om temat som skall undersökas. Med detta i åtanke vänder jag mig till det juridiska systemet och dess byggstenar *rättskällorna*. Rättskällorna är de verktyg juristerna använder i sitt arbete med juridiska frågor och något juristen skall kunna hänvisa till för att få rättsligt stöd för sitt påstående.¹²² Rättskällorna är hierarkiskt rangordnade och ser ut på följande sätt: *författningar, förarbeten, rättspraxis, doktrin, övriga rättskällor & EU/EG – rätten*.¹²³

Det första steget i det konkreta fallet är att avgränsa och identifiera problemet samt placera in problemet i det fack där det hör hemma. Genom att avgränsa och sortera information tar jag endast med det väsentliga för fallet ifråga och utelämnar det som inte är relevant.¹²⁴ Tillvägagångssättet är av betydelse eftersom all information inte är relevant för mitt uppsatsämne samt för att detta är juridikens sätt att förenkla komplicerade samhälleliga förhållanden.¹²⁵ Rättskällan jag nu vänder mig till är *författningar* (grundlagar, lagar, förordningar och föreskrifter, högsta prioritet vid rättsliga konflikter).¹²⁶ Lagen som är av intresse är Föräldraledighetslagen (1995:584). Lagen har granskats med rättssociologiska ögon i syfte att skapa bättre förståelse kring lagen och dess paragrafer. I strävan för en bättre förståelse av föräldraledighetslagen (1995:584) vänder jag mig också till förarbeten. Förarbeten är hierarkins andra rättskälla och innebär kortfattat ”*ett förarbete till grundlagar och lagor*”¹²⁷ vars syfte är att bland annat att ”*förklara den föreslagna lagens innehåll och syften*”¹²⁸ innan den blir lag. Det relevanta dokumentet i mitt fall är prop. 1994/95:207.

Den andra delen av det empiriska materialet (till merparten bestående av statistik över föräldraledigheten i Sverige) har till att börja med filterats i bästa möjliga mån för att på så sätt endast ta med den relevanta statistiken för mitt uppsatsämne. I första hand har den relevanta statistiken presenterats för att i nästa skede analyseras. Det samma gäller för den utvalda artikeln som figurerar i min uppsats. Det primära syftet med denna artikel är att få en bild av svenska arbetsgivares syn på föräldraledigheten. Syftet är detsamma för använd litteratur som inte finns med på kurslitteraturen. Kort sagt har all material som använts i denna uppsats en eller annan anknytning till mitt uppsatsämne och har därför också tagits med.

¹²²Zetterström, Stefan (2008) *Juridiken och dess arbetsätt – en introduktion* sid: 50

¹²³Zetterström, Stefan (2008) *Juridiken och dess arbetsätt – en introduktion* sid: 50-52

¹²⁴Zetterström, Stefan (2008) *Juridiken och dess arbetsätt – en introduktion* sid: 88

¹²⁵Baier, Matthias (Föreläsning den 2009 – 03 – 09) Lunds Universitet

¹²⁶Zetterström, Stefan (2008) *Juridiken och dess arbetsätt – en introduktion* sid: 50

¹²⁷Zetterström, Stefan (2008) *Juridiken och dess arbetsätt – en introduktion* sid: 51

¹²⁸Ibid.

5.3 Val av samhällsvetenskaplig metod

Den samhällsvetenskapliga metod som har använts i denna uppsats är den *kvantitativa metoden*, det vill säga att jag använt mig av dokumentation där siffror eller andra mängdtermer uttrycker information.¹²⁹ Insamlingen av kvantitativ data sker oftast via strukturerad observation, strukturerad intervju, enkäter eller kvantitativ innehållsanalys. Frekvenser, fördelningar och korrelationer är viktiga element i analysen.¹³⁰ Valet av den kvantitativa metoden gjordes av den anledningen att den kvantitativa metoden gör det möjligt för mig att registrera hur de utvalda enheterna i det empiriska materialet kan placeras i samma fack/kategori samt att dela upp analysen i *univariata* (hur enheterna fördelar sig mellan olika värdena på varje enskild variabel) och *bivariata / multivariata* (avslöjar samband mellan två eller flera variabler, men utan att sambanden förknippas med orsakshypoteser eller förklaringsmodeller).¹³¹ Vidare kan jag, med hjälp av den kvantitativa metoden, också uttala mig om *representativitet, generalisering* (slutsats utifrån representativiteten) samt även om *samband mellan variabler*.¹³²

Beroende på forskarens val av metod för att analysera det empiriska materialet tillskrivs även metodens fördelar respektive nackdelar. Fördelen med den kvantitativa metoden är exempelvis att upprepningar av ord i texten förstärker reliabiliteten och validiteten hos klassificerad data¹³³ medan metodens nackdel är att den endast intresserar sig för produkten och inte processen, bakomliggande faktorer till produktens framkomst tas det ingen hänsyn till.¹³⁴ En annan fördel med den kvantitativa metoden (jämfört med den kvalitativa metoden)¹³⁵ är att jag exempelvis slipper ta ställning till genomförda samtalsintervjuer (personliga intervjuer). Nackdelen med samtalsintervjuer (personliga intervjuer) är den så kallade *intervjuareffekten*. Intervjuareffekten betecknar risken att intervjuade personer påverkas av forskaren och vill därmed framstå som några de egentligen inte är. Detta gör också att svaren riskerar att bli mindre trovärdiga.¹³⁶

¹²⁹Brante Thomas, Andersen Heine & Korsnes Olav (2007) *Sociologiskt Lexikon*, s: 173

¹³⁰Svenning, Conny (2003) *Metodboken*, s: 65- 70

¹³¹Roos, Hans-Edvard Roos (Föreläsning den 2007 -12-21) Lunds Universitet

¹³²Brante Thomas, Andersen Heine & Korsnes Olav (2007) *Sociologiskt Lexikon*, s: 173

¹³³May Tim, (2001), *Samhällsvetenskaplig forskning*, s: 230

¹³⁴Ibid.

¹³⁵Samhällsvetenskaplig metod där det empiriska materialet samlas in i form av fältrapporter, intervjuutskrifter och referat av föreliggande dokument med syfte att skapa ökad förståelse för fenomenet ifråga. Brante Thomas, Andersen Heine & Korsnes Olav (2007) *Sociologiskt Lexikon*, s: 173

¹³⁶Esaiasson, Peter (2007). *Metodpraktikan : konsten att studera samhälle, individ och marknad*, s.265

5.4 Autenticitet, validitet och representativitet

Det empiriska materialets *autenticitet* (källan med informationen måste vara äkta, det vill säga att det skrivna eller uttalanden görs av personer som är insatta i ett ämne/händelse)¹³⁷ är något mycket centralt vid behandling av olikartad dokumentation/empirisk material. Med tanke på att merparten av det behandlade empiriska materialet jag haft till mitt förfogande kommer från statliga myndigheter som SCB och Försäkringskassan anser jag att det inte finns några frågetecken angående denna punkt. Detta baseras i sin tur på allmänhetens höga förtroende för statliga myndigheter i Sverige. Vad gäller dokumentationens *validitet* (datamaterialets giltighet för den/de problemställning(ar) som skall belysas)¹³⁸ är den i första hänseendet god eftersom behandlat empirisk material har att göra med svenska mäns uttag av föräldraledigheten och har i sin tur också att göra med arbetets frågeställning. All empirisk material kretsar kring detta samt hur kampen/konflikten mellan sociala normer och rättsliga normer ser ut (något som uppmärksammas under analysen av det empiriska materialet). Av denna anledning skulle jag vilja hävda att ”*vi mäter det vi påstår att vi mäter*”.¹³⁹ Det bör även tilläggas att det behandlade materialet är av god *reliabilitet* (datamaterialets pålitlighet)¹⁴⁰ eftersom samma undersökningsmetod vid andra insamlingar av data kring föräldraledigheten i Sverige kan göras återigen. Vidare är materialet också *relevant* (det som sägs är knutet till det man vill studera).¹⁴¹ Slutligen är det behandlade materialet också *representativt* eftersom det empiriska materialet innehåller data över hur föräldraledigheten ser ut i hela Sverige. Den nämnda listan från Lunds universitet och dess rättssociologiska institution har använts i källkritiskt syfte av den anledningen att ”*källkritik syftar till att säkerställa de uppgifter som används i en viss situation*”.¹⁴² På så sätt undviker jag att det empiriska materialet exempelvis inte är förfalskat (motsatsen till äkthet).¹⁴³

¹³⁷May Tim, (2001), *Samhällsvetenskaplig forskning*, s: 226-227

¹³⁸Grönmo, Sigmund (2006) *Metoder i samhällsvetenskap*, s: 230

¹³⁹Esaiasson, Peter (2007). *Metodpraktikan : konsten att studera samhälle, individ och marknad*, s.63

¹⁴⁰Grönmo, Sigmund (2006) *Metoder i samhällsvetenskap*, s: 222

¹⁴¹Grönmo, Sigmund (2006) *Metoder i samhällsvetenskap*, s: 126

¹⁴²Hultén, Hultman & Eriksson (2007) *Kritiskt tänkande*, s: 84

¹⁴³Ibid.

5.5 Val av teori(er)

I vetenskapliga sammanhang är innebörden av begreppet teori ”en förenklad och strukturerad bild av verkligheten”,¹⁴⁴ med andra ord en abstraktion. Inom denna abstraktion finns det också vunna erfarenheter och kunskaper över hur ett visst fenomen ”bör” vara.¹⁴⁵ Med detta i åtanke blir förväntningarna på en teori i vetenskapliga sammanhang att ”teorin ska ha förmågan att beskriva och helst även förklara något, t.ex. samspelet mellan höger och vänster hjärnhalva”.¹⁴⁶ En teori är alltså en tanke, ett sätt att tänka och bildas när flera begrepp definieras i relation till varandra genom hypoteser eller påståenden om hur företeelserna ifråga hänger ihop. Syftet med teorier är också att vara relevanta för empiriska studier.¹⁴⁷ Bortsett från detta är teorierna också indelade i *konflikt* respektive *konsensusperspektiv*. Det först nämnda perspektivet betraktar den sociala ordningen som instabil där konflikter skapar samhället och ser lagen som ett medel att kontrollera intressen medan det sist nämnda perspektivet betraktar den sociala ordningen som stabil där konsensus skapar samhället.¹⁴⁸

Patriarkatteorin och dess två-systemsteori erbjuder glasögon med sikte på att betrakta och synliggöra strukturer i samhället (i mitt fall strukturer i det svenska samhället) som möjliggör respektive motarbetar fenomenet ifråga (i mitt fall svenska mäns uttag av föräldraledigheten). Denna teori ser strukturer gemensamma för samhället men ser inte de saker och ting som Durkheims teori om mekanisk respektive organisk solidaritet gör. Denna teori erbjuder glasögon med ett perspektiv som möjliggör en förståelse till varför det finns skillnader rörande ett fenomen i ett och samma samhälle, när samhället i sin helhet är en del av större strukturer. Den förstnämnda teorin ser strukturer gemensamma för hela samhället medan den sistnämnda teorin kan förklara varför det råder skillnader inom samhällets strukturer fast de tillhör en struktur, representativ för hela samhället.

Både patriarkatteorin och Durkheims teori om mekanisk respektive organisk solidaritet innefattar och präglas av normer fastän teorierna inte nämner detta. Normteorin erbjuder ett par glasögon där dessa, annars icke uppmärksammade normer, kommer till ytan och ger en ny dimension till författarens (min) förståelse av fenomenet (syftar till svenska mäns uttag av föräldraledigheten). Normteorins relevans är enkel och logisk eftersom normer strukturerar individens vardag, i den mening att vi som individer tror att vi själva tar våra egna beslut och gör våra egna val samtidigt

¹⁴⁴ Hultén, Hultman & Eriksson (2007) *Kritiskt tänkande*, s: 55

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ Hultén, Hultman & Eriksson (2007) *Kritiskt tänkande*, s: 58-59

¹⁴⁷ Brante Thomas, Andersen Heine & Korsnes Olav (2007) *Sociologiskt Lexikon*, s: 322-323

¹⁴⁸ Brante Thomas, Andersen Heine & Korsnes Olav (2007) *Sociologiskt Lexikon*, s: 154-155

som vi är medvetna om att normerna i ett visst sammanhang avgör vårt handlande.¹⁴⁹

Kombinationen av dessa synsätt underlättar förståelsen för varför ett fenomen ser ut som det gör. Arbetet kommer att utgå från normteorin eftersom en rättsregel är en norm som upphöjts till rättsregel.¹⁵⁰ Detta innebär även att lagen (i mitt fall föräldraledighetslagen) är en handlingsanvisning. Patriarkatteorin respektive Durkheims teori om mekanisk och organisk solidaritet är underordnade normteorin eftersom normer gentemot rättsregler är kartan för detta arbete (anledningarna till detta nämndes ovan). Enkelt uttryckt kan de valda teorierna i detta arbete liknas vid olikartade glasögon som gör det möjligt att betrakta ett och samma fenomen utifrån tre olika perspektiv, perspektiv som samtliga har med varandra att göra. Teorierna i säg är samtliga på *metanivå/makro* (analysenhet vars studieobjekt fokuserar sig kring storskaliga fenomen i samhället som exempelvis sociala system).¹⁵¹

¹⁴⁹ Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer*, s:176-183 & Baier, Matthias (Föreläsning den 2009 – 03 – 30) Lunds Universitet

¹⁵⁰ Hydén Håkan, (2002), *Rättsregler. En introduktion till juridiken*, s: 9

¹⁵¹ Brante Thomas, Andersen Heine & Korsnes Olav (2007) *Sociologiskt Lexikon*, s: 190-191

Kapitel 6

6 Presentation av det empiriska materialet (statistik)

Med ett förflutet i den svenska familjepolitiken under 1930-talet har den ursprungliga föräldraledigheten förändrats och moderniserats under årens gång men har fortfarande som sitt primära syfte att förbättra barnens uppväxtmiljö.¹⁵² Statistiska uppgifter rörande svenska mäns uttag av föräldraledigheten har förts sedan en lång tid tillbaka och kommer att presenteras härnäst. Det empiriska materialet består av statistiska uppgifter från tiden då föräldraledigheten reglerades av lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m.m.,¹⁵³ och statistiska uppgifter över föräldraledigheten reglerad av den nuvarande föräldraledighetslagen (1995:584).¹⁵⁴ En del av statistiken nedan har tagits från TCO och deras rapporter Pappaindex (syftar till Pappaindex 2004, Pappaindex 2006 och Pappaindex 2009).

Pappaindex är en sammanvägning av pappors andel av samtliga uttagna föräldradagar och andelen män av de föräldralediga. Om pappa och mamma delar lika på föräldraledigheten, blir indexvärdet 100. Indexet räknas fram genom att pappors andel av samtliga uttagna föräldradagar multipliceras med andelen män av de föräldralediga. Därefter divideras resultatet med 25.¹⁵⁵

6.1 Föräldraledigheten 1974 – 2003

Under pågående arbete med framtagningen av statistiska uppgifter rörande föräldraledigheten fann jag statistiska uppgifter från år 1974, det vill säga fyra år innan föräldraledigheten reglerades av lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m.m.¹⁵⁶ Denna statistik visar att andelen svenska män som tog ut den tidens föräldraledighet var 1,4 % (kvinnornas uttag var 98,6%).¹⁵⁷ Två år efter att föräldraledigheten började regleras av lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m.m (år 1980) hade andelen svenska män som tog ut sin

¹⁵² NE (2010) *Sökord: Familjepolitik*

¹⁵³ NE (2010) *Sökord: Föräldraledighet*

¹⁵⁴ *Ibid.*

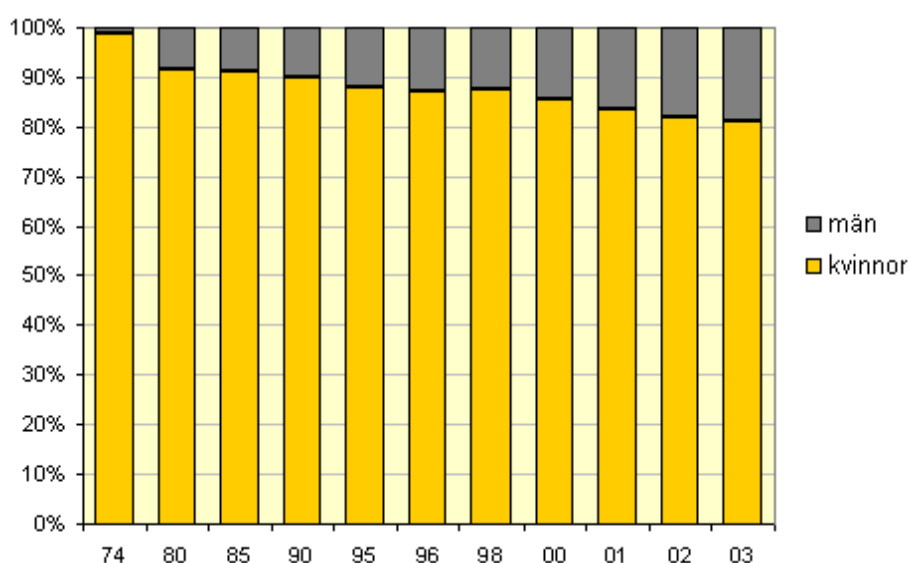
¹⁵⁵ TCO (2006) Pappaindex 2005

¹⁵⁶ *Ibid.*

¹⁵⁷ Riksförsäkringsverket (2004) *Föräldraledighet*

föräldraledighet rört sig från 1,4 % till 8,2 % på 6 år. En skillnad med nästan 7 procentenheter.¹⁵⁸

Fem år senare (år 1985) visar den förda statistiken att svenska mäns uttag av föräldraledigheten är 9 %.¹⁵⁹ Mellan åren 1985 -1995 sker det också en ökning med cirka 3 procentenheter, från 9 % år 1985 till 12,1 % år 1995¹⁶⁰ för att sedan öka till 19 % år 2003. En ökning med cirka 7 procentenheter från år 1995.¹⁶¹ För en illustration av det redovisade empiriska materialet ovan se bilden nedan. Det vertikala står för svenska mäns uttag av föräldraledigheten i procent och det horisontella för tidsperiod/år.¹⁶²

6.2 Föräldraledigheten 2004 – 2009

I TCO:s *Pappaindex* år 2004 visar den befintliga statistiken att männens uttag av föräldraledigheten är, i förhållande till kvinnornas uttag av föräldraledigheten, fortsatt liten och även om det skett en viss förbättring. Rapporten hävdar att det finns svårigheter med bedömningen av svenska mäns uttag av föräldraledigheten (hur många som är lediga och hur lång tid de tar ut) eftersom statistiken förs per kalenderår och inte per barn. Statistiken i denna rapport visar bland annat att svenska mäns uttag av föräldraledigheten detta år ligger på 18,7

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Riksförsäkringsverket (2004) *Föräldraledighet*

% och att nästan 60 % av svenska män inte tar ut någon föräldraledighet under barnets första år.¹⁶³

År 2006 var svenska mäns uttag av föräldraledigheten 20,6 %, en ökning med cirka 2 procentenheter sedan år 2004.¹⁶⁴ Tre år senare (år 2009) var svenska mäns uttag av föräldraledigheten 22,3 %, en ökning med cirka 2 procentenheter från år 2006. Denna rapport (TCO:s senaste pappaindex) visar också att samtliga län i Sverige klarat riksgenomsnittet på 18 % men att samtliga kommuner inte gjort detta än. I denna rapport ligger Västerbottens län i topp medan Skåne län bevakar sista platsen.¹⁶⁵ Under tidsperioden 2006 -2009 höjdes ersättningen från 861 kr år 2006 till 922 kronor år 2009.¹⁶⁶

6.3 Föräldraledigheten 2004 – 2009 & de folkrikaste länen

År 2004 hade Stockholms län ett index på 31,4. Detta index gav Stockholms län en 17:e plats i placeringen bland samtliga svenska län och männens uttag av föräldraledigheten.¹⁶⁷ Två år senare hade Stockholms län ett index på 35,8 och därmed tagit sig upp i listan från en 17:e plats till en 14:e plats.¹⁶⁸ År 2009 hade Stockholms läns index ökat igen och låg nu på 39,0. Stockholms län hade återigen klättrat upp i listan och var nu på en 10:e plats.¹⁶⁹ Indexet för Västra Götalands län år 2004 var 31,8 och gav länet en 14:e plats i tabellen.¹⁷⁰ Två år senare hade länet avancerat en bit upp i tabellen och låg nu på en 12:e plats med ett index på 36,1.¹⁷¹ Länet fortsätter att klättra upp i tabellen och är år 2009 på delad 10:e plats med ett index på 39,1 (platsen delades med Örebro län).¹⁷² Likt de två övriga länen har också Skåne läns index ökat under denna tidsperiod men till skillnad från de ovan nämnda länen har Skåne län alltid

¹⁶³ TCO (2005) Pappaindex 2004

¹⁶⁴ TCO (2007) Pappaindex 2006

¹⁶⁵ TCO (2010) Pappaindex 2009

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ TCO (2005) Pappaindex 2004

¹⁶⁸ TCO (2007) Pappaindex 2006

¹⁶⁹ TCO (2010) Pappaindex 2009

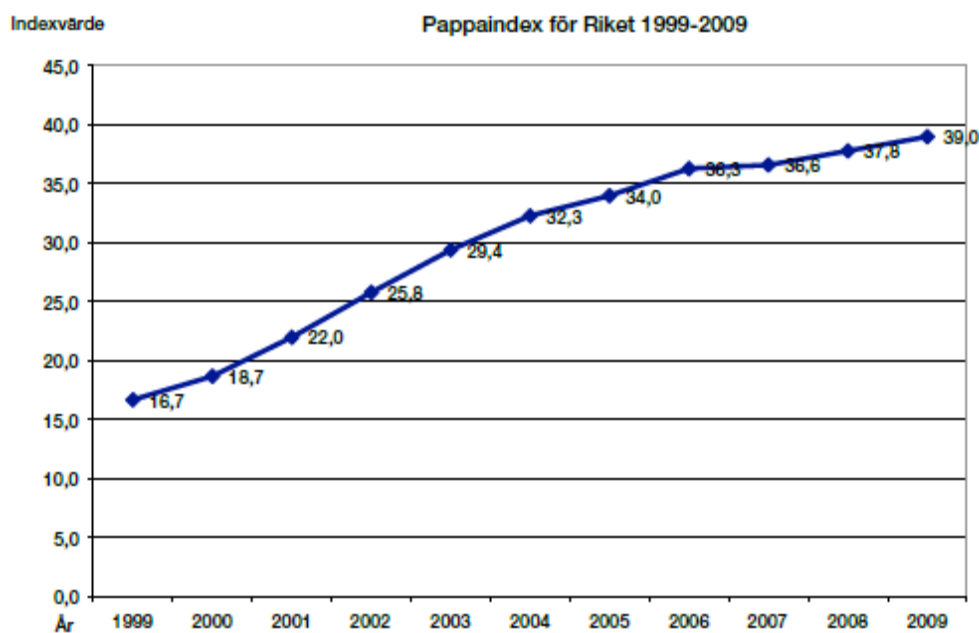
¹⁷⁰ TCO (2005) Pappaindex 2004

¹⁷¹ TCO (2007) Pappaindex 2006

¹⁷² TCO (2010) Pappaindex 2009

bevakat sin jumboplats i tabellen (21:a plats). Skåne läns index var 29,2 år 2004¹⁷³, 31,6 år 2006¹⁷⁴ och 34,4 år 2009.¹⁷⁵

Slutligen hävdar TCO i sina rapporter att ”*uttaget av föräldraledighet kommer att vara nästan jämförbart år 2023, då indexet uppgår till 98,5. Index 100 betyder att båda föräldrarna delar exakt lika på ledigheten*”.¹⁷⁶ Sedan TOC påbörjade sin undersökning av svenska mäns uttag föräldraledigheten har indexvärdet för hela Sverige sett ut på följande sätt (se bild nedan).¹⁷⁷

6.4 Regionala och kommunala skillnader rörande föräldraledigheten

I Försäkringskassans rapport *Papporna och motiven – den svenska föräldraledigheten i ett geografiskt perspektiv* kommer mer statistik fram till ytan som visar på regionala skillnader rörande föräldraledigheten. I denna studie hade rapportens författare tagit fram statistik för Västerbotten (högsta föräldrapenninguttaget bland fäder under år 2007) och Skåne (lägsta föräldrapenninguttaget bland fäder under år 2007). Sedan valdes kommunerna Umeå och Lycksele ut i Västerbotten eftersom dessa två kommuner representerade det högsta respektive

¹⁷³ TCO (2005) Pappaindex 2004

¹⁷⁴ TCO (2007) Pappaindex 2006

¹⁷⁵ TCO (2010) Pappaindex 2009

¹⁷⁶ TCO (2005) Pappaindex 2004

¹⁷⁷ TCO (2007) Pappaindex 2006

det lägsta föräldraledighetsuttaget i Västerbotten. Umeå 25,9 % och Lycksele, 19,1%. Samma urvalsstrategi gällde också för Skåne, kommunerna Lund (det högsta uttaget 23,8%) och Tomelilla (det lägsta uttaget 15,5%) valdes ut.¹⁷⁸

6.5 Ålder och uttag av föräldraledigheten

Tabellen nedan (tabell 1) visar ersättning i belopp fördelat på kön och ålder. Likt all övrig statistik rörande föräldraledigheten är andelen kvinnor också här överrepresenterade.

Statistiken i tabellen nedan visar i vilken ålder svenska män är när de tar ut sin föräldraledighet. Statistiken är indelad i 11 åldersgrupper där antalet svenska män som tar ut sin föräldraledighet i en högre utsträckning befinner sig i åldersgruppen 30 – 34. Denna åldersgrupp tar ut mer än vad både den yngre åldersgruppen 25-29 och den äldre åldersgruppen 35- 39 gör.¹⁷⁹

Föräldrapenning			
Ersättning, belopp i 1 000-tal kronor, med fördelning efter ålder 1999			
Parental benefit Compensation, amount SEK thousands, distributed by age in 1999			
Ålder Age	Belopp i 1 000-tal kronor Amount in thousands		
	Samtliga Total	Kvinnor Women	Män Men
Samtliga/Total	11 393 582	9 716 610	1 676 972
-19	20 904	20 753	151
20-24	663 052	633 709	29 343
25-29	3 075 685	2 817 764	257 921
30-34	4 369 403	3 778 394	591 009
35-39	2 392 690	1 928 410	464 280
40-44	705 877	484 806	221 071
45-49	124 922	49 456	75 465
50-54	31 654	3 179	28 475
55-59	6 968	121	6 846
60-64	2 220	..	2 203
65-	208	-	208

(Tabell 1)

Tabellen på nästa sida (tabell 2) är från 2009 och åldersgrupperna 55 -59, 60 – 64 och 65 finns inte med i denna tabell (anledning anges inte). Under detta år ökar beloppet i samtliga åldersgrupper och åldersgruppen som tidigare fått mest ersättning (det vill säga åldersgruppen

¹⁷⁸ Almqvist, Anna-Lena & Dahlgren, Lars & Sandberg, Anette (2010) *Papporna och motiven – den svenska föräldraledigheten i ett geografiskt perspektiv*, s: 12

¹⁷⁹ Försäkringskassan (2010) Officiell statistik och annan statistik – föräldrapenning: ersättning, belopp i 1 000-tal kronor, med fördelning efter ålder 1999

30 – 34) får inte längre det. Den åldersgrupp som nu får mest ersättning är åldersgruppen 35-39. Åldersgruppen 25-29 är fortsatt på tredje plats.¹⁸⁰

Föräldrapenning			
Ersättning, belopp i 1 000-tal kronor, med fördelning efter ålder 2009			
Parental benefit			
Compensation, amount SEK thousands, by age in 2009			
Ålder Age	Belopp i 1 000-tal kronor Amount in thousands		
	Samtliga Total	Kvinnor Women	Män Men
Samtliga/Total	22 975 391	16 616 881	6 358 510
-19	56 064	55 298	766
20-24	1 143 945	1 055 808	88 137
25-29	4 096 354	3 501 085	595 269
30-34	7 787 250	5 997 020	1 790 230
35-39	6 626 265	4 474 120	2 152 145
40-44	2 513 182	1 353 269	1 159 913
45-49	572 240	164 746	407 494
50-54	131 479	14 358	117 121
55-	48 612	1 177	47 435

(Tabell 2)

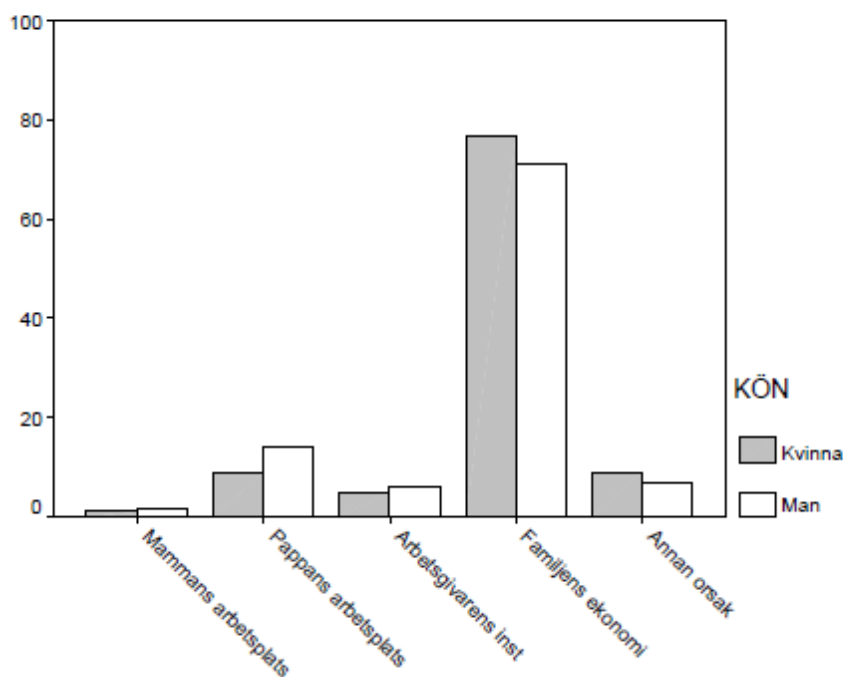
6.6 Föräldrarnas synpunkter

Statistik från år 2001 angående föräldraledigheten i Jönköpings, Kronobergs och Västerbottens län ger en bild av vilka faktorer (variabler) som föräldrarna själva anser påverkar deras uttag av föräldraledigheten. Föräldrarna i dessa tre län ansåg att familjens ekonomi påverkar hur fördelningen av föräldraledigheten görs mellan mamman och pappan. Vidare ansåg föräldrarna i dessa tre län också att pappans arbetsplats utgör ett större hinder för uttag av föräldraledigheten än vad mammans arbetsplats gör (se tabell 3). Föräldrarna i denna undersökning ansåg också att bekanta och media påverkar uttaget av deras föräldraledighet (se tabell 4).¹⁸¹

¹⁸⁰ Försäkringskassan (2010) Officiell statistik och annan statistik – föräldrapenning: ersättning, belopp i 1 000-tal kronor, med fördelning efter ålder 2010

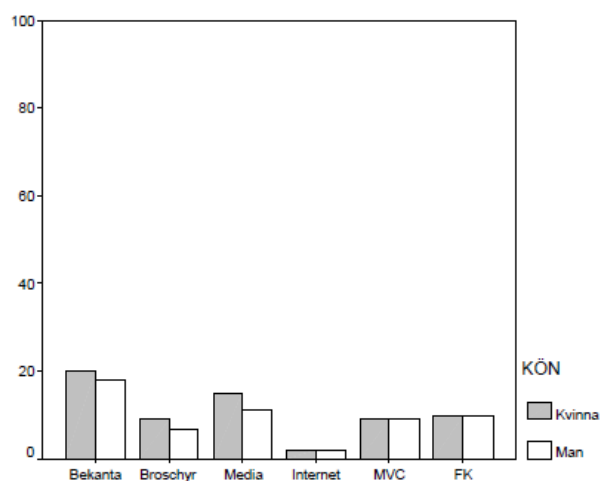
¹⁸¹ Försäkringskassan/Riksförsäkringsverket (2001) *Båda blir bäst – attityden till delad föräldraledighet*, s: 34 - 36

Diagram 10 Attityden till vad som mest påverkar hur föräldrarna kommer att dela föräldraledigheten

(Tabell 3)

Diagram 11 Informationskällor som påverkar föräldrarna att dela föräldraledighet. Uppdelat på mammor och pappor som uttalat sig vara påverkade av informationskällorna

(Tabell 4)

6.7 Svenska företags attityd till föräldraledigheten

Statistik från Philip Hwangs och Linda Haas undersökning av svenska företag och deras attityd till föräldraledigheten visar att två tredjedelar av de 200 företag som deltog i denna undersökning (det vill säga 134 företag) antingen var positiva eller neutrala till att deras anställda (syftar till männen) tog ut sin föräldraledighet. För dessa arbetsgivare var mäns uttag av föräldraledighet inte ideologiskt viktigt utan ekonomiskt viktigt. Dessa arbetsgivare var positiva till att männen tog ut sin föräldraledighet ifall företaget tjänade på det.¹⁸² Den anställdes position i företaget var av betydelse eftersom företaget och arbetsgivaren då var redo *”att gå långt i individuella lösningar så som deltidsarbete och längre pappaledigheter”*.¹⁸³ De företag som å andra sidan ställde sig neutrala till de anställdas (syftar till männens) uttag av föräldraledigheten var i princip för att de skulle ta ut sin föräldraledighet men uttryckte sin oro över eventuella svårigheter för företaget.¹⁸⁴ De neutralt ställda arbetsgivarna uppfattade familjeliv och arbetsliv som två skilda världar som inte borde inkräkta på varandra men *”föräldraledighet uppfattades som vilken annan lagstadgad förmån som helst som de anställda inte kunde nekas att utnyttja”*.¹⁸⁵

Den sista tredjedelen av de 200 svenska företagen involverade i denna undersökning (cirka 30 %, det vill säga 60 företag) var så kallade traditionella företag (eller företag som utövade passivt motstånd till anställdas föräldraledighet). Likt den neutrala gruppen företag var dessa företag och arbetsgivare inte negativt inställda till de anställdas (syftar till männen) uttag av föräldraledighet men ansåg att engagemang i familjen inte fick gå ut över arbetet.¹⁸⁶ Ifall detta skedde kunde detta leda till *”förändringar av arbetsuppgifter och karriärutveckling”*.¹⁸⁷ Inom dessa företag fanns det också vissa positioner som ansågs som *”oförenliga med engagemang i familjen. Inga åtgärder hade vidtagits för att underlätta för anställda att kombinera arbete och familj. Ansvaret vilade helt och hållet på individen och hans familj”*.¹⁸⁸

¹⁸² Hwang, C.P. (2003) *Få företag främjar män att ta pappaledighet*, s: 62 - 64

¹⁸³ Ibid.

¹⁸⁴ Ibid.

¹⁸⁵ Ibid.

¹⁸⁶ Ibid.

¹⁸⁷ Ibid.

¹⁸⁸ Ibid.

De traditionella företagens syn på mäns uttag av föräldraledigheten uttrycktes bland annat på följande sätt:

Man förväntar sig att tjänstemannen själv försöker ordna sin planering så gott det går sen tror jag att det finns en inbyggd förväntan att tjänstemannens fru är flexibel och att man ordnar upp detta inom den gamla familjestrukturen, det tror jag är en generell syn på de här frågorna.¹⁸⁹

Endast 6 av de 200 svenska företagen (3 %) hade en positiv inställning till svenska mäns uttag av föräldraledigheten. Dessa arbetsgivare uppmuntrade till och med svenska män att ta ut sin föräldraledighet eftersom de *”såg det som ideologiskt viktigt att anställda fick en möjlighet att kombinera arbete och familj på ett sätt som passade de anställda”*.¹⁹⁰

¹⁸⁹ Hwang, C.P. (2003) *Få företag främjar män att ta pappaledighet*, s: 65

¹⁹⁰ Hwang, C.P. (2003) *Få företag främjar män att ta pappaledighet*, s: 61

Kapitel 7

7 Analys

7.1 Den gamla och den nya föräldraledighetslagen

Med ett förflutet i den svenska familjepolitiken har den ursprungliga föräldraledigheten förändrats och moderniserats under årens gång men har fortfarande som sitt primära syfte att förbättra barnens uppväxtmiljö.¹⁹¹ Föräldraledigheten reglerades för första gången av lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m.m.,¹⁹² för att sedan år 1995 ersättas av föräldraledighetslagen (1995:584). Den nuvarande föräldraledighetslagen är anpassad till EG:s direktiv 92/85/EEG och EU:s lagstiftning på området.¹⁹³

I arbetet med det empiriska materialet fann jag statistiska uppgifter rörande föräldraledigheten från år 1974, det vill säga fyra år innan själva lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m.m trädde i kraft. Statistiken från detta år visar att andelen svenska män som tog ut den tidens föräldraledighet var 1,4 % (kvinnornas uttag var 98,6%).¹⁹⁴ Om vi nu tar hänsyn till statistiken från år 1974 och jämför den med statistiken från år 1980 (två år efter att lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m.m trädde i kraft) framkommer det att andelen svenska män som tagit ut sin föräldraledighet ökat från 1,4 % till 8,2 % på 6 år. En ökning med nästan 7 procentenheter.¹⁹⁵ De kommande fem åren (det vill säga från år 1980 till år 1985) sker det återigen en ökning och andelen svenska män som nu tar ut sin föräldraledighet är nu 9 %, ¹⁹⁶ för att sedan öka igen och landa på 12,1% år 1995.¹⁹⁷ Från år 1996 (året efter att föräldraledighetslagen (1995:584) trätt i kraft) fram till år 2009 visar analysen av det empiriska materialet att svenska mäns uttag av föräldraledigheten varken gått spikrakt uppåt eller neråt. Under denna tidsperiod ökar svenska mäns uttag av

¹⁹¹ NE (2010) *Sökord: Familjepolitik*

¹⁹² NE (2010) *Sökord: Föräldraledighet*

¹⁹³ Sverige blev medlem av den europeiska unionen (EU) år 1994 och är enligt Köpenhamnskriterierna tvungen att anpassa den inhemska lagstiftningen i harmoni med EU:s lagstiftning.
EU-upplysningen (2010) *Köpenhamnskriterierna för medlemskap i EU*

¹⁹⁴ Riksförsäkringsverket (2004) *Föräldraledighet*

¹⁹⁵ Ibid.

¹⁹⁶ Ibid.

¹⁹⁷ Ibid.

föräldraledigheten från 12,1% år 1996 till 22,3% år 2009. En ökning med cirka 10 procentenheter.¹⁹⁸

Ett exempel på att lagstiftningen är på arbetstagarens sida är fallet Martin. Efter att ha nekats en befordran, kände sig Martin kränkt och började leta efter information om bestämmelserna i föräldraledighetslagen. Arbetsgivaren hade kränkt Martins rättigheter och fick sedan betala ett skadestånd på 30 000 kronor för detta.¹⁹⁹ Vad vill jag komma fram till då? Jo, det som gjorde att Martin fick ett skadestånd på 30 000 kronor av sin arbetsgivare har att göra med lagstiftningen. 1§ säger att ”en arbetstagare har som förälder rätt att vara ledig från sin anställning enligt denna lag”²⁰⁰ och 16§ som säger att:

En arbetsgivare får inte missgynna en arbetssökande eller en arbetstagare av skäl som har samband med föräldraledighet enligt denna lag, när arbetsgivaren

1. beslutar i en anställningsfråga, tar ut en arbetssökande till anställningsintervju eller vidtar annan åtgärd under anställningsförfarandet,
2. beslutar om befordran eller tar ut en arbetstagare till utbildning för befordran,
3. beslutar om eller vidtar annan åtgärd som rör yrkespraktik,
4. beslutar om eller vidtar annan åtgärd som rör annan utbildning eller yrkesvägledning,
5. tillämpar löne- eller andra anställningsvillkor,
6. leder och fördelar arbetet, eller
7. säger upp, avskedar, permitterar eller vidtar annan ingripande åtgärd mot en arbetstagare.²⁰¹

Analysen av det empiriska materialet ger en indikation på att lagstiftningen (där 1§ backas upp av exempelvis 16§) gör det möjligt för en förälder att ta vara på sin rättighet och även öka svenska mäns uttag av deras föräldraledighet. Detta är också en orsak till att svenska mäns uttag av föräldraledigheten ökat varje år. Fallet Martin kan också tjäna som ett exempel på Durkheims *organiska solidaritet*, där sammanhållningens kärna är lagstiftningen. Lagen i samhället skall, enligt Durkheim, kompensera människor som blivit utsatta för något samt reglera i lagtext vilka rättigheter respektive skyldigheter en medborgare har. Lagens syfte är att reglera rättvisa – något som endast kan ske när

¹⁹⁸ TCO (2010) Pappaindex 2009

¹⁹⁹ Ibid.

²⁰⁰ Notisum (2010) *Föräldraledighetslagen (1995:584)*

²⁰¹ Ibid.

människan har känsla, solidaritet och tro gentemot lagen. Eget intresse skall med andra ord inte finnas.²⁰²

I boken *Om normer* skriver bokens författare att:

Rättens möjligheter att påverka människors attityder direkt är små. Istället påverkar rätten initialt genom att addera en faktisk risk att råka ut för rättsliga sanktioner och sekundärt genom att addera en risk för att råka ut för sociala sanktioner. Först på längre sikt och med stöd i de sociala normerna kan rätten också påverka människors attityder. Ofta tar det en eller flera generationer för att man skall uppnå genomgripande attitydförändringar.²⁰³

Analysen av det empiriska materialet visar att andelen svenska män som tar ut sin föräldraledighet ökat som ett resultat av att föräldraledigheten reglerades av lagstiftning. Den största ökningen skedde mellan åren 1974 – 1980 där andelen svenska män som tog ut sin föräldraledighet ökade från 1,4 % till 8,2 % på 6 år. En ökning med nästan 7 procentenheter. Statistiskt sett bidrog lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m.m till att svenska mäns uttag av sin föräldraledighet ökade från 1,4 % till 12,1% innan den ersattes av föräldraledighetslagen (1995:584) år 1995 (en ökning med nästan 11 procentenheter). Från och med att denna lag ersattes av föräldraledighetslagen (1995:584) har svenska mäns uttag av föräldraledigheten ökat från 12,1% år 1995 till 22,3% år 2009. På 14 år har det skett en ökning med cirka 10 procentenheter.

Med andra ord betyder detta att den gamla lagen respektive den nya lagen gällande den svenska föräldraledigheten i princip haft samma positiva effekt (analysen av den gamla respektive den nya lagen om föräldraledigheten visar att det inte råder någon markant skillnad mellan dessa två lagar. Skillnaden är exempelvis att den nuvarande lagen har anpassats till EG:s direktiv 92/85/EEG på området).²⁰⁴ Ökningen av svenska mäns uttag av föräldraledigheten har praktiskt taget varit lika stor under båda lagarna. Dock skall det sägas att den nuvarande lagstiftningen (syftar till föräldraledighetslagen (1995:584) inte passerat sitt

²⁰² Hunt, Alan (2002) *The Problematisation of Law in Classical Social Theory*. I Banakar, R. & Travers, M. (red.), *An introduction to law and social theory* s:25-27

²⁰³ Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer* s. 165

²⁰⁴ Prop. 1994/95:207, s: 21

bäst före-datum än och därmed kan också fortsatt påverka svenska mäns uttag av föräldraledigheten. I vårt fall betyder detta att ifall svenska män har lagen på sin sida blir det också enklare att aktivera sina rättigheter. Med andra ord ger analysen av det empiriska materialet en indikation på att svenska mäns uttag av föräldraledigheten påverkats av lagstiftningen. Om vi nu också tar hänsyn till det författarna säger ovan (syftar till citatet från boken *Om normer*, sid 46) om att rätten först på längre sikt kan påverka människors attityder och att det ofta tar en eller flera generationer tills genomgripande attitydförändringar uppnås kanske TCO har rätt när de i en av sina rapporter hävdar att: *"uttaget av föräldraledighet kommer att vara nästan jämställt år 2023, då indexet uppgår till 98,5. Index 100 betyder att båda föräldrarna delar exakt lika på ledigheten"*.²⁰⁵

7.2 Högsta ersättningsbeloppet, jämställdhetsbonus och pappmånader

I anknytning till det som sades ovan skall det också nämnas att för varje år som svenska mäns uttag av sin föräldraledighet ökade, steg också det högsta ersättningsbeloppet. Mellan åren 2004 – 2006 (då svenska mäns uttag av föräldraledigheten ökade från 18,7% till 20,6%) hade ersättningen också ökat från 648 kronor år 2004²⁰⁶ till 861 kr år 2006.²⁰⁷ Liknande mönster finns också mellan åren 2006 – 2009 (då svenska mäns uttag av föräldraledigheten ökade från 20,6% till 22,3%). Inom denna tidsperiod ökade ersättningen från 861 kr år 2006 till 922 kronor år 2009.²⁰⁸ Analysen av det empiriska materialet ger en indikation på att svenska mäns uttag av sin föräldraledighet och det högsta ersättningsbeloppet påverkar varandra. Till detta skall också jämställdhetsbonusen och "pappamånader" nämnas. "Pappamånader" infördes år 2002 och innebär kortfattat att svenska män inte kan överlåta sina reserverade 60 dagar till barnets mamma utan måste utnyttja dem själv.²⁰⁹ Statistiskt sett har detta också inneburit att svenska mäns uttag av föräldraledigheten ökat från 18,2% år 2002 till 22,3% år 2009. Analysen av det empiriska materialet ger en indikation på att de obligatoriska 60 dagarna tillhörande svenska män påverkar deras uttag av föräldraledigheten på ett positivt sätt. För att ytterligare öka effekten av pappamånaden införde den svenska staten också den så kallade jämställdhetsbonusen. Reformen är med andra ord en komplettering av pappamånaden och

²⁰⁵ TCO (2005) Pappaindex 2004

²⁰⁶ TCO (2005) Pappaindex 2004

²⁰⁷ TCO (2007) Pappaindex 2006

²⁰⁸ Ibid.

²⁰⁹ NE (2010) *Sökord: pappamånad* & Försäkringskassan (2010) *Jämställdhetsbonus*

innebär kortfattat att för varje dag som mamman jobbar och pappan är hemma med barnet får mamman en ekonomisk belöning. Reformen trädde i kraft vid mitten av år 2008 och gäller endast för barn födda efter 30 juni år 2008.²¹⁰ Analysen av det empiriska materialet ger en indikation på att denna reform också ökat svenska mäns uttag av föräldraledigheten med lite mer än 1 procentenhet (från 21,5% år 2008 till 22,3% år 2009). Med andra ord är detta en indikation på att denna reform (likt ”pappamånader”) påverkat svenska mäns uttag av föräldraledigheten.

Analysen av det empiriska materialet ger en indikation på att den ekonomiska aspekten spelar roll när svenska män skall ta ut sin föräldraledighet. Även om detta inte uttrycks på ett tydligt sätt anser jag att ökningen av svenska mäns uttag av föräldraledigheten och kombinationen av ökningen av högsta ersättningen och jämställdhetsbonusen resulterar till att jag ser ekonomiska aspekter bakom det hela. Ur mitt sätt att se på det hela är ekonomi en faktor som nämns mellan raderna. Ifall det inte hade varit ekonomiskt relaterat hade förmodligen den svenska staten inte heller infört den så kallade jämställdhetsbonusen. Denna indikation ser jag främst i tabellerna om ålder och ersättning i belopp (syftar till tabell 1 och 2) men också i kombinationen ökningen av högsta ersättningen och jämställdhetsbonusen. Denna indikation kan empiriskt stödjas från statistiken angående föräldraledigheten i Jönköpings, Kronobergs och Västerbottens län, där föräldrarna i samtliga tre län ansåg att familjens ekonomi påverkar hur fördelningen av föräldraledigheten görs mellan mamman och pappan (syftar till tabell 3). Ekonomi är med andra ord närvarande även om detta inte uppmärksammats av de rapporter och statistik jag tagit del av.

²¹⁰ Ibid.

7.3 Regionala skillnader

Bortsett från det som sades ovan och de indikationer som nämndes finns det också andra aspekter som påverkar svenska mäns uttag av föräldraledigheten. I den empiriska delen av uppsatsen nämndes regionala skillnader rörande svenska mäns uttag av föräldraledigheten. Svenska män bosatta i Västerbottens län tar (enligt statistiken) ut mest av sin föräldraledighet (indexvärde på 46,6) medan svenska män bosatta i Skåne län tar ut minst av sin föräldraledighet (indexvärde på 34,4).²¹¹ Det finns också en skillnad bland rikets tre folkrikaste län (Stockholms län, Västra Götalands län och Skåne län). Svenska män bosatta i Stockholms län tar ut mer av sin föräldraledighet än svenska män bosatta i Skåne men å andra sidan tar svenska män bosatta i detta län ut mindre än svenska män bosatta i Västra Götalands län. Svenska män bosatta i Skåne län är sämst vad gäller uttag av föräldraledigheten. År 2009 hade Stockholms län ett index på 39,0, Västra Götalands län ett index på 39,1 och Skåne län ett index på 34,4.²¹² I detta sammanhang ger analysen av det empiriska materialet en indikation på att svenska mäns uttag av föräldraledigheten påverkas av vart de bor i Sverige. Samma indikation gäller för statistiken från Försäkringskassans rapport *Papporna och motiven – den svenska föräldraledigheten i ett geografiskt perspektiv* och de regionala skillnader rapporten presenterar.²¹³

7.4 Föräldraledighet & ålder

En annan faktor som också påverkar svenska mäns uttag av föräldraledigheten är deras ålder. I det empiriska kapitlet redovisades statistik över vilka åldersgrupper som fått mest föräldrapenning utbetald av Försäkringskassan. Samtliga redovisade tabeller visade ersättning i belopp fördelat på kön och ålder. Likt all övrig statistik rörande föräldraledigheten är antalet kvinnor också här överrepresenterade. Vidare bestod tabellerna av ett antal åldersgrupper där statistiken visade att svenska män i åldersgruppen 30 – 34 tar ut sin föräldraledighet i en högre utsträckning än vad exempelvis svenska män i åldersgrupperna 25-29 och 35- 39 gör.²¹⁴ Den andra och sista tabellen är från år 2009 (syftar till tabell 2) och visar att den åldersgrupp

²¹¹ TCO (2010) Pappaindex 2009

²¹² Ibid.

²¹³ Almqvist, Anna-Lena & Dahlgren, Lars & Sandberg, Anette (2010) *Papporna och motiven – den svenska föräldraledigheten i ett geografiskt perspektiv*, s: 12

²¹⁴ Försäkringskassan (2010) Officiell statistik och annan statistik – föräldrapenning: ersättning, belopp i 1 000-tal kronor, med fördelning efter ålder 1999

som tidigare fått mest ersättning (det vill säga åldersgruppen 30 – 34) inte längre får det. Den åldersgrupp som nu får mest ersättning är åldersgruppen 35- 39. Åldersgruppen 25-29 är fortsatt på tredje plats.²¹⁵

Den allmänna uppfattningen kring ålder är att ålder säger oss mer än vad siffran/siffrorna anger. En svensk man vid 19 års ålder har i princip precis gått ut gymnasieskolan och det är ganska sällsynt att han vid 19 års ålder är förälder. Vid denna tidpunkt är majoriteten av svenska män antingen inriktade på att läsa vidare i högskola/universitet eller börja jobba. Att bilda familj är nog det sista svenska män tänker på vid det här laget. Detta kan vara en indikation på varför åldersgruppen 19 tar ut minst föräldraledighet. Samma indikation gäller för åldersgruppen 20-24. I ett samhälle där merparten av svenska män är intresserade av att göra karriär och sedan stadga sig är det logiskt att just åldersgruppen 30-34 och 35-39 tar ut mest av sin föräldraledighet. Vid det här laget har dessa svenska män utbildat sig färdigt, fått anställning och därmed även ekonomisk trygghet. Vad gäller de övriga åldersgrupperna antar jag att förklaringen till att utbetalningsbeloppen är lägre än de två åldersgrupperna som nämndes ovan är att svenska män i snitt har två barn.

Här skall det även nämnas att ålder också är ett tecken på mognad (utvecklat beteende och ansvarsfull handling).²¹⁶ Av den erfarenhet jag fått från mina år vid Lunds universitet förefaller det mig att detta kan ha att göra med varför vissa åldersgrupper tar ut mer av sin föräldraledighet än andra. Rent generellt finns uppfattningen om att ju äldre individen blir desto mognare blir den och kan därmed även klara av att vara pappa/förälder. Om denna uppfattning appliceras på statistiken rörande ålder och åldersgrupper är det logiskt att de yngre åldersgrupperna (fram till åldersgruppen 30-34) kanske inte är redo att stadga sig och blida familj. De kanske helt enkelt inte är mogna för det utan blir det ett par år senare. Men å andra sidan mognar en del individer tidigare än andra medan andra aldrig tycks göra det. Ett enkelt sätt att sätta sig in i det jag skrev nyss är att reflektera kring sina år i gymnasiet. Alla som upplevt gymnasietiden vet att vissa individer uppträder på ett moget sätt medan andra inte gör det.

²¹⁵ Försäkringskassan (2010) Officiell statistik och annan statistik – föräldrapenning: ersättning, belopp i 1 000-tal kronor, med fördelning efter ålder 2010

²¹⁶ NE (2010) *Sökord: Mogen*

Om vi nu bortser från mina antagande om bakomliggande faktorer till varför att de olika åldersgrupperna tar ut olika mycket i föräldraledighet ger analysen av det empiriska materialet en indikation på att svenska mäns ålder avgör hur mycket föräldraledigheten utnyttjas. I denna kontext (anser jag att) variabeln ålder knyter samman utbildning och mognad. Att utbilda sig tar tid och att mogna är en process som generellt visar sig i det praktiska först på senare år.

7.5 Statistiken och normer

Bortsett från det som sades ovan finns det ytterligare faktorer som påverkar svenska mäns uttag av föräldraledigheten. Den första faktorn som analysen av det empiriska materialet ger en indikation på är rådande normer i samhället. I all den statistik som presenterats i den empiriska delen av uppsatsen (statistik för riket, statistik över regionala skillnader och kommunala skillnader) är kvinnorna överrepresenterade och tar ut mest av föräldraledigheten. Visserligen säger statistiken inget om normer, den nämner inte ens normer men som rättssociolog är detta en indikation på att det finns normer i det svenska samhället över hur föräldraledigheten (det vill säga vilken förälder som skall stanna hemma med barnet och vilken förälder som skall jobba) skall se ut. Som det tidigare nämnts i arbetet är normer för en rättssociolog *handlingsanvisningar* och innebär kortfattat att vårt beteende respektive handlingar koordineras i harmoni med den rådande kontextens normer. Med andra ord säger normen åt oss vad vi får och inte får göra.²¹⁷ Utifrån detta bör det även noteras att normernas funktion i det praktiska strukturerar vår vardag, i den mening att vi som individer tror att vi själva tar våra egna beslut och gör våra egna val samtidigt som vi är medvetna om att normerna i ett visst sammanhang avgör vårt handlande.²¹⁸

I analysen av det empiriska materialet är det inte bara den rådande statistiken kring föräldraledigheten som ger en indikation på att normer existerar i samhället, lagen i sig är också en indikator på normens närvaro i samhället. Enligt Håkan Hydén är skillnaden mellan en rättsregel och andra normer att rättsregeln är "*antagen och påbjuden i viss auktoritativ ordning*"²¹⁹ och att det råder en mänsklig sammanslutning kring denna rättsregel. Utöver detta är skillnaden mellan en rättsregel och en norm också att "*sanktionen är beslutad och*

²¹⁷Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer*, s: 60 & Baier, Matthias, (Föreläsning den 2009 – 03 – 30) Lunds Universitet

²¹⁸Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer*, s:176-183 & Baier, Matthias (Föreläsning den 2009 – 03 – 30) Lunds Universitet

²¹⁹Hydén Håkan, (2002), *Rättsregler. En introduktion till juridiken*, s: 9

verkställs av organ som företräder samhällsbildningen".²²⁰ Vad gäller normer är sanktionen inbakad i normen, det vill säga att "straffet för att bryta eller förtjänsten av att följa normen ligger som en del av själva normen".²²¹

Applicerad på föräldraledighetslagen framkommer det att föräldraledighetslagen är en handlingsanvisning för både arbetstagare (syftar till svenska män) och arbetsgivare. Lagens första paragraf ger varje arbetstagare rätten att vara hemma med sitt barn medan 16§ förbjuder arbetsgivare att motsätta sig arbetstagarens rättighet enligt 1§. Fallet Martin får återigen tjäna som ett exempel på detta. I denna kontext är lagen en indikator på att normen pappa skall jobba och mamma skall stanna hemma och ta hand om barnet får brytas av arbetstagare (syftar till svenska män) och att lagen banar vägen för detta. Lagen visar vart skåpet skall stå och är därmed en handlingsanvisning (en norm) även om denna handlingsanvisning (norm) krockar med arbetsgivarens normer. Föräldraledighetslagen innefattar, med andra ord, normer om arbetstagare respektive arbetsgivare, detta eftersom:

Vårt beteende styrs i stor utsträckning av normer av olika slag. Normerna har olika ursprung och karaktär. De berör olika delar av våra liv. Vissa regler intar en särställning genom att de erkänns som rättsregler.²²²

Analysen av det empiriska materialet ger en indikation på att de traditionella könsrollerna fortfarande lever kvar i det svenska samhället. Enkelt uttryckt förväntas kvinnan att i alla lägen sätta barnet före allt annat och därmed även inta den traditionella rollen medan svenska män intar den traditionella mansrollen, det vill säga att mamman skall ta hand om barnet medan mannen skall arbeta. Detta är också en indikation på att män och kvinnor agerar enligt samhällets förväntningar - förväntningar som samhällets individer lärt sig i det så kallade *socio-kulturella systemet*.²²³ Systemet socialiserar individerna och berättar vilka sociala och moraliska normer ett samhälle har.²²⁴ Systemet innefattar också socialisationsprocessen²²⁵ där

²²⁰ Ibid.

²²¹ Hydén, Håkan (2002). *Rättssociologi som rättsvetenskap*, s: 31

²²² Hydén Håkan, (2002), *Rättsregler. En introduktion till juridiken*, s: 9

²²³ Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer* s:111

²²⁴ Ibid.

²²⁵ Att förmedla och lära individerna samhällets förväntningar på dem kallas för *socialisationsprocessen*. Processen består av två generella faser, nämligen den *primära* och den *sekundära*. Den primära fasen är barnets kontakt med människor inom familjekretsen (även socialisations agent) där föräldrarnas beteende avgör hur barnets grundläggande beteendemönster formas. Den sekundära fasen avser barnets tid från dagis och framåt då andra människor kommer in i individens liv. Olika sociala kontexter ger individen möjlighet att ta till sig och respektera andra människors normer samt värderingar. (Giddens, Anthony (2008) *Sociologi* s:

inlärningen av genusroller tar sin form genom att skilja på vad en pojke respektive en flicka skall göra och inte göra. Allt ifrån intressen till beteende lärs in för att skilja mellan manligt och kvinnligt.²²⁶ Att svenska mäns uttag av föräldraledighet ser ut som det gör är kanske inte så konstigt. När vi som individer tar till oss samhällets rådande normer lär oss det sociala livets spelregler, en förutsättning för att exempelvis inte betraktas som konstig eller avvikande av omgivningen.²²⁷ Med detta sagt lyfts det socio-kulturella systemets betydelse och viktiga funktion i samhället. Det är med hjälp av detta system som människan skapar och överför sociala och moraliska normer till framtida generationer. Grunden för sociala och moraliska normer ligger alltså i detta system eftersom det är inom detta system som normerna produceras och reproduceras.²²⁸ I detta anseende är normer en faktor som sätter sin prägel på hur föräldrarna väljer att dela upp föräldraledigheten (innefattar inte de reserverade 60 dagarna för respektive förälder utan resten av de sammanlagt 390 dagarna). I denna kontext är lagen också av betydelse eftersom den banar vägen för att denna norm skall brytas, något som analysen av det empiriska materialet ger en indikation på. Sammanfattningsvis ger analysen av det empiriska materialet en indikation på att rådande normer kring vad som är kvinnligt respektive manligt påverkar svenska mäns uttag av föräldraledigheten.

7.6 Normer vs rättsregler

Föräldraledighetslagens första paragraf är en neutralt skriven rättsregel vars innehåll förmedlar en rättighet giltig för samtliga arbetstagare i Sverige. Denna rättighet är inte obligatorisk att aktivera utan en rättighet som samtliga arbetstagare i Sverige själva avgör ifall de vill aktivera eller inte. Bortsett från detta är denna rättsregel (och föräldraledighetslagen som helhet) ett verktyg användbart för att lösa tvister/konflikter mellan arbetstagare och arbetsgivare som har med föräldraledigheten att göra. Detta eftersom rättsregler ”bestämmer hur ett visst problem skall lösas eller hur man förväntas handla i en viss situation”.²²⁹ Fallet Martin och dennes tvist med arbetsgivaren får tjäna som exempel på detta.

161- 165)

²²⁶Giddens,Anthony (2008) *Sociologi* s: 168 – 169

²²⁷Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer* s:112

²²⁸Ibid.

²²⁹Hydén Håkan (2002) *Rättsregler. En introduktion till juridiken*, s: 12

Om vi nu tar och blickar tillbaka till det som hände i fallet Martin samt till det jag tidigare skrev om rättsregler framkommer det att arbetsgivare och rättsregler har något gemensamt, nämligen normer. I fallet Martin visar arbetsgivaren på ett tydligt sätt vilka normer som gäller på arbetsplatsen, vilket senare resulterade till en konflikt mellan arbetsgivaren och Martin (en tvist/konflikt som senare löstes med hjälp av föräldraledighetslagen). Ur ett rättssociologiskt perspektiv är situationen ovan och statistiken från Hwangs undersökning gällande arbetsgivarnas inställning till föräldraledigheten en indikation på att det råder en konflikt mellan arbetsgivarens normer och rättsliga normer. Arbetsgivaren anser inte att svenska män skall ta ut sin föräldraledighet medan rättsreglerna (föräldraledighetslagen) ger varje arbetstagare rätten att ta ut sin föräldraledighet, därav en konflikt mellan dessa normer. Denna indikator kan också appliceras på övrig redovisad statistik rörande svenska mäns uttag av föräldraledigheten av den anledningen att analysen av det empiriska materialet gett indikationer på att normer gör sig synliga både inom den privata och offentliga sfären när svenska män skall ta ut sin föräldraledighet. Inom den privata sfären kan det exempelvis nämnas att analysen av det empiriska materialet gett indikationer på att svenska mäns uttag av föräldraledigheten och var de bor i Sverige påverkar varandra, i den meningen att svenska män bosatta i mindre samhällen tenderar att ta ut mer av sin föräldraledighet än vad män bosatta i större samhällen gör. Detta eftersom mindre samhällen i större utsträckning präglas av gemensamma normer än vad större samhällen gör. I mindre samhällen tenderar individer att göra det som grannen gör medan i större samhällen tenderar individer att göra det som behagar dem och inte omgivningen eftersom större samhällen, till skillnad från mindre samhällen, består av individer med olikartade normer.²³⁰ Vad gäller den offentliga sfären kan det exempelvis nämnas att analysen av det empiriska materialet gett en indikation på att mäns inkludering till makt, status och rikedom och kvinnors exkludering till detta producerar och reproducerar normer kring vad manligt respektive kvinnligt är.²³¹ Arbetsgivarnas inställning till svenska mäns uttag av föräldraledigheten är också en indikation på vilka normer som gäller på arbetsplatsen.²³² De cirka 97 % svenska företag i Philip Hwangs (professor vid Göteborgs universitet) och Linda Haas (amerikansk forskare inom sociologi) studie som inte tyckte något vidare om att svenska män tog ut sin föräldraledighet utan exempelvis hotade

²³⁰ Guneriussen, Willy (2007) Emilé Durkheim. I Andersen och Kaspersen, (red) *Klassisk och modern samhällsteori*, s.64 – 65

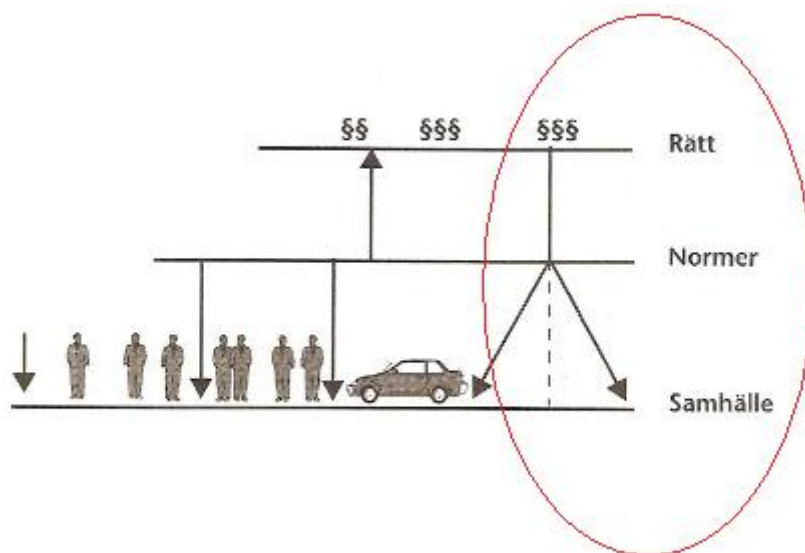
²³¹ Giddens, Anthony (2008) *Sociologi* s: 384

²³² Hwang, C.P. (2003) *Få företag främjar män att ta pappaledighet*, s: 62 - 64

med ”förändringar av arbetsuppgifter och karriärutveckling”²³³ kan ses som en indikation till varför svenska mäns uttag av föräldraledigheten ser ut som den gör.

Med andra ord finns det en eller flera indikationer på att utfallet av rättsliga normer (i detta fall utfallet av föräldraledighetslagen och svenska mäns uttag av föräldraledigheten) påverkas av rådande normer i samhället, det vill säga normer inom i den privata och offentliga sfären. Analysen av det empiriska materialet ger en rad indikationer på detta. Indikationerna som nämndes ovan får (med hänsyn till det begränsade volymen av arbetet) tjäna som exempel på detta. Vilken norm som å andra går segrande ur denna konflikt är upp till individen (syftar till svenska män) själv att avgöra eftersom föräldraledighetslagen är en rättighet som arbetstagaren (syftar till svenska män) själv väljer ifall den skall aktiveras eller inte. Lösningen på konflikten vilar alltså på individens egna axlar. Visserligen är normer *handlingsanvisningar* som strukturerar individens vardag²³⁴ men dessa handlingsanvisningar går att bryta eftersom det ändå är individen själv som i slutändan avgör ifall den skall anpassa sig till rådande normer eller gå emot dem.

De indikationer som nämndes rörande kampen/konflikten mellan (sociala) normer och rättsliga normer har diskuterats utifrån Håkan Hydéns resonemang om relationen mellan rätt och samhälle, illustrerad i figuren nedan.²³⁵

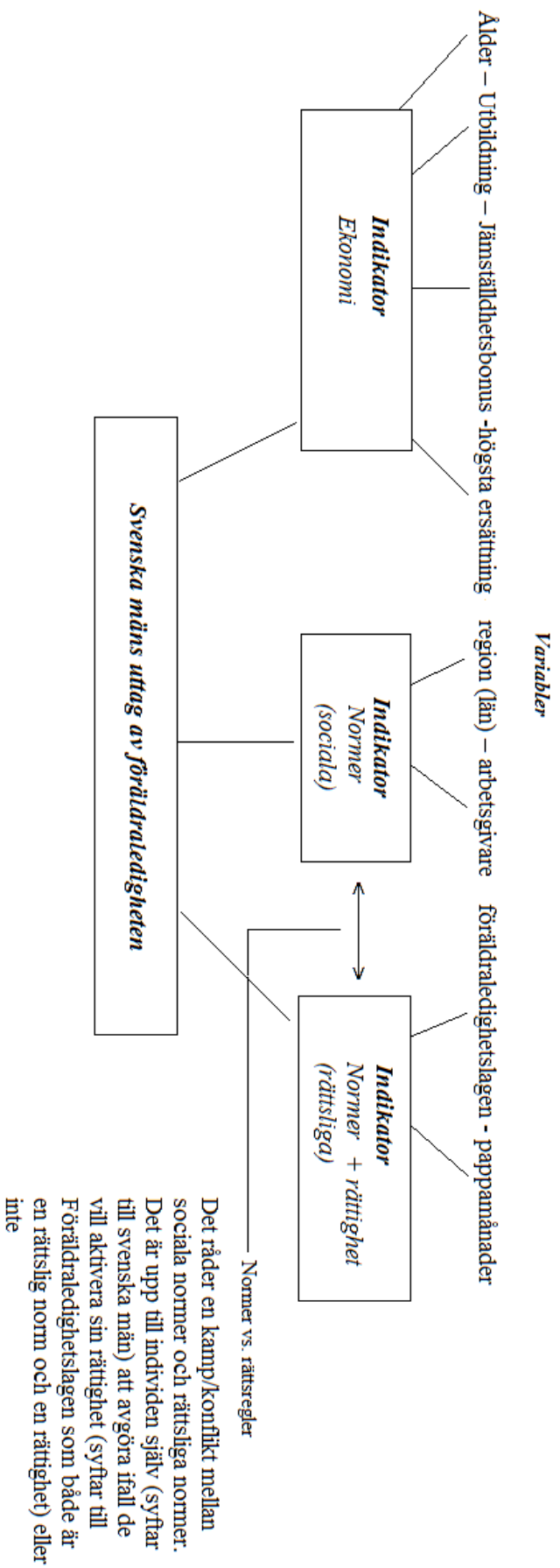
²³³ Ibid.

²³⁴ Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer* s:60 -61

²³⁵ Hydén, Håkan (2002). *Rättsociologi som rättsvetenskap*, s: 33

I denna figur ser vi hur normer påverkar individerna i samhället och rätten samt hur rätten påverkar normer och samhället med dess individer. Det som skall noteras är att normer är mellanskiktet i relationen mellan rätt och samhälle av den anledningen att normer påverkar både rätten och samhället med dess individer. Med andra ord kan indikationerna på att utfallet av rättsliga normer påverkas av rådande normer i samhället förklaras utifrån denna figur eftersom koherensen mellan rättsregeln och normen avgör ifall rättsregeln får sin avsedda effekt i samhället eller inte. Normer som vågmästare avgör detta. Arbetet har (som tidigare nämnts) utgått från det som är inringat med rött.

I syfte att undvika missförstånd mellan mig och läsaren skall det sammanfattningsvis sägas att samtliga variabler och indikationer som nämndes ovan har med varandra att göra och påverkar därmed svenska mäns uttag av föräldraledigheten. Anledningen till att jag valt att dela in variablerna och indikationerna i stycken (men samtidigt försökt återkoppla till föregående stycke och stycken) är endast av pedagogiska skäl. Uppdelningen av variablerna och indikationerna underlättar läsningen och förståelsen av texten för både mig och läsaren men läsaren får ständigt ha i åtanke att de nämnda variablerna och indikationerna har med varandra att göra, oavsett om det uttrycks klart i texten eller inte. För ökad förståelse se illustrationen på nästa sida (syftar till bild 1).

(Bild 1)

7.7 Statistik och Patriarkatteorin

Vi definierar patriarkat som en uppsättning sociala relationer vilka har en materiell bas, och i vilka det existerar både hierarkiska relationer mellan män och en solidaritet som gör det möjligt för dem att dominera kvinnor. Patriarkatets materiella bas är mäns kontroll över kvinnors arbetskraft. Denna kontroll upprätthålls genom exkludering av kvinnor från tillgång till nödvändiga ekonomiska produktionsresurser och genom att begränsa kvinnors sexualitet.²³⁶

Som jag tidigare nämnde säger citatet ovan oss att tvåsystemteorin betraktar patriarkatet och kapitalismen som två fristående men sammanflätade och samverkande dominans- och exploateringsstrukturer. Enligt detta synsätt baseras mäns dominans inte bara på hemarbetet,²³⁷ utan även ”*på alla sociala institutioner och praktiker som ger män kontroll över kvinnor och deras arbete*”.²³⁸ Denna dominans förekommer alltså både i arbetslivet och familjen, men också i exempelvis kyrkoföreningsliv och idrottsföreningsliv.²³⁹

Appliceringen av patriarkatteorins tvåsystemsteori i denna kontext säger oss att den långsamma utvecklingen av svenska mäns uttag av föräldraledigheten är en indikation på att det råder ett patriarkat i det svenska samhället där svenska män är ekonomiskt mer självständiga än kvinnorna. Införandet av jämställdhetsbonusen från den svenska statens sida är ett bra tecken på detta och bekräftar även det som Sylvia Walby säger, nämligen att: ”*kvinnor utestängs från vissa typer av yrken, de har lägre lön och får mindre kvalificerade uppgifter*”.²⁴⁰ Vidare säger Walby också att patriarkatstaten också tenderar att inta en subjektiv roll och därmed även värna om patriarkala intressen.²⁴¹ Detta resonemang är intressant eftersom den svenska staten med facit i hand intar (via lagstiftningen, pappamånaderna och jämställdhetsbonusen) en mer objektiv roll. Åtgärderna från den svenska statens sida är ett sätt att sätta ner foten och bana vägen för att fler svenska män tar ut mer av sin föräldraledighet. Walbys resonemang stämmer alltså inte in på den svenska staten.

²³⁶Engdahl Oskar & Bengt Larsson (2006). *Sociologiska perspektiv: grundläggande begrepp och teorier*, s: 225

²³⁷Ibid.

²³⁸Ibid.

²³⁹Ibid.

²⁴⁰Giddens, Anthony (2008) *Sociologi* s: 384

²⁴¹Ibid.

I sin beskrivning av patriarkatstatens kännetecken fortsätter Walby och skriver att den patriarkala staten också innefattar institutioner och handlingsmönster (innefattar även media, utbildning och religion) som ger en bild av kvinnor inom ramen för ”en patriarkalisk blick” (presentationer som i sin tur påverkar kvinnornas identitet och förmedlar indirekt acceptabla normer för beteende och handling).²⁴² Med stöd i det empiriska materialet skulle jag vilja säga att detta mer eller mindre stämmer. I början av analysen nämnde jag fallet Martin och hur den starka lagstiftningen gav honom möjligheten att få skadestånd för att ha utsatts för missgynnande behandling för att arbetsgivaren inte befordrat honom på grund av att han nyligen blivit pappa. I fallet Martin händer följande:

Sommaren 2005 blev nämligen Martin pappa för första gången och det betyder, förklarar chefen, att han förmodligen kommer att vara hemma en del när barnet blir sjukt. Ja, och så har han ju faktiskt föräldraledighet kvar att ta ut. Därför kan han inte vara försteman.²⁴³

I fallet Martin ger arbetsgivaren en bild av hur normen på arbetsplatsen rörande svenska mäns uttag av föräldraledighet är, nämligen att fadern skall jobba och modern skall ta hand om barnet. I detta fall blir arbetsgivaren en sorts institution i det svenska samhället som ger en bild av vad som hör till mannens respektive kvinnans ansvar. Arbetsgivaren som en sorts institution ger med andra ord en bild av vad normen är. På så sätt blir arbetsgivarens norm en handlingsanvisning till övriga anställda i arbetsgivarens företag (institution). Det chefen säger i fallet Martin är ett uttryck för företagets normer. Detta stämmer också överens med Philip Hwang och Linda Haas undersökning som redovisades i det föregående kapitlet.

Undersökningen visade att cirka 30% av de svenska företagen var så kallade traditionella företag (eller företag som utövade passivt motstånd till anställdas föräldraledighet).²⁴⁴ Ifall de anställda (syftar till svenska män) tog ut sin föräldraledighet kunde detta leda till ”förändringar av arbetsuppgifter och karriärutveckling”.²⁴⁵ Endast 6 av de 200 svenska företag som deltog i undersökningen uppmuntrade de anställda (syftar till männen) att ta ut sin föräldraledighet eftersom företaget ”såg det som ideologiskt viktigt att anställda fick en möjlighet att kombinera arbete och familj på ett sätt som passade de anställda”.²⁴⁶

²⁴²Ibid.

²⁴³ Dagens Nyheter (2007) Debatt: *Många pappor straffas för föräldraledighet*

²⁴⁴ Ibid.

²⁴⁵ Ibid.

²⁴⁶ Hwang, C.P. (2003) *Få företag främjar män att ta pappaledighet*, s: 61

Bortsett från detta konkreta fall ger analysen av det empiriska materialet (statistik för riket, statistik över regionala skillnader och kommunala skillnader) också en indikation på detta. All presenterad statistik i uppsatsens empiriska del visar att kvinnorna är överrepresenterade och tar ut mest av föräldraledigheten. Visserligen säger statistiken inget om normer, den nämner inte ens normer men som rättssociolog är detta en indikation på att det finns normer i det svenska samhället över hur föräldraledigheten skall se ut (det vill säga vilken förälder som skall stanna hemma med barnet och vilken förälder som skall jobba).

Normer som handlingsanvisning koordinerar svenska mäns handlingar i harmoni med den rådande kontextens normer. Normens funktion i det praktiska strukturerar vår vardag, i den mening att vi som individer tror att vi själva tar våra egna beslut och gör våra egna val samtidigt som vi är medvetna om att normerna i ett visst sammanhang avgör vårt handlande.²⁴⁷ Å andra sidan kan detta vara en förklaring till varför det råder regionala skillnader och kommunala skillnader av svenska mäns uttag av föräldraledigheten. I det stora hela är normen detsamma runtom i riket. Patriarkatstatens olika institutioner och handlingsmönster medför att de traditionella könsrollerna fortfarande lever kvar i det svenska samhället. Enkelt uttryckt förväntas kvinnan att i alla lägen sätta barnet före allt annat och därmed även inta den traditionella rollen medan svenska män intar den traditionella mansrollen, det vill säga att mamman skall ta hand om barnet medan mannen skall arbeta.

I sitt resonemang gör Walby också en åtskillnad mellan privat patriarkat (enskild patriarks herravälde över kvinnan inom familjen, där det handlar om att tillämpa en exkluderande strategi med syfte att inte ge kvinnorna utrymme eller tillträde till att ta del i det offentliga livet) och offentligt patriarkat (det kollektiva slaget i samhället ifråga och innebär att kvinnor finns med i offentliga sammanhang, exempelvis inom politiken, men ändå blir nekade och exkluderade från rikedom, makt och status).²⁴⁸ Tidigare i analysen skrev jag att den ekonomiska aspekten inte uttrycks tydligt av det empiriska materialet men att den spelar roll när föräldrarnas fördelning av föräldraledigheten skall göras. Med tanke på att den svenska staten infört jämställdhetsbonusen i syfte att stimulera familjens ekonomiska situation under den tid svenska män är hemma med sina barn framkommer det att den ekonomiska aspekten tycks avgöra hur föräldraledigheten skall fördelas föräldrarna emellan.

²⁴⁷Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer*, s:176-183 & Baier, Matthias (Föreläsning den 2009 – 03 – 30) Lunds Universitet

²⁴⁸Giddens, Anthony (2008) *Sociologi* s: 384

Utifrån det som nämndes i stycket ovan ser vi hur det både råder privat och offentlig patriarkat. Enligt min mening uttrycks både det privata respektive det offentliga patriarkatet i form av den svenska statens införande av jämställdhetsbonusen och ökningen av det högsta ersättningsbeloppet. Utifrån Walbys resonemang betyder detta att män tjänar mer än kvinnorna och därför behövs det subventioner för att mannen skall ha råd att stanna hemma med sitt barn. Kvinnans lön är med andra ord inte tillräckligt bra för att familjen skall kunna klara sig under den tid mannen är hemma med sitt barn. I denna kontext är det privata respektive det offentliga patriarkatet sammanflätade i den meningen att den ekonomiska skillnaden mellan män och kvinnor är något som bottnar i det offentliga patriarkatet. Det offentliga patriarkatet exkluderar kvinnor från rikedom, makt och status vilket indirekt medför till att kvinnorna hamnar i ett missgynnande läge i det privata patriarkatet. Det offentliga patriarkatet möjliggör med andra ord det privata patriarkatet genom att inkludera män till rikedom, makt och status samtidigt som kvinnorna exkluderas. Enkelt uttryckt är detta också ett exempel på att det råder ett patriarkat i det svenska samhället.

Det teoretiska perspektivet har, som tidigare nämnts, att göra med samhällets stratifikation (*"vilka samhällspositioner och levnadsförhållanden som enskilda individer och grupper av människor har"*²⁴⁹ och kan med andra ord definieras som en *"strukturell orättvisa mellan olika grupper av individer"*²⁵⁰ i ett samhälle). En av stratifikationens punkter är att *de rang olika sociala kategorier har tenderar att förändras mycket långsamt.*²⁵¹ Om vi nu tar hänsyn till den utveckling av svenska mäns uttag av föräldraledigheten som lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m.m haft en inverkan på och den nya föräldraledighetslagens inverkan fram till år 2009 samt TCO:s antagande om att föräldraledigheten kommer nästan delas lika vid år 2023, framkommer det att denna utveckling gått i en långsam takt. Med facit i hand bekräftas stratifikationens antaganden om att en samhällsförändring sker långsamt och tar sin tid för att etablera sig i samhället. Det intressanta i detta sammanhang är att det citerat från boken *Om normer* (sid:46) säger är i princip identiskt med den stratifikationspunkt som nyligen nämndes. Rätten ser också en samhällsförändring som något som sker på sikt och inte inom någon direkt framtid. Utifrån detta har patriarkatteorins tvåsystemsteorin (med Sylvia Walby i spetsen) också visat att stratifikationens övriga punkter (rangordningen tillämpas på sociala kategorier av människor som har vissa gemensamma egenskaper utan att de behöver samspela med varandra och människors livserfarenheter och möjligheter är starkt beroende av

²⁴⁹ Engdahl Oskar & Bengt Larsson (2006). *Sociologiska perspektiv : grundläggande begrepp och teorier*, s: 209

²⁵⁰ Giddens, Anthony (2008) *Sociologi* s: 255

²⁵¹ Ibid.

vilken plats deras sociala kategorier har i rangskalan)²⁵² finns närvarande i det svenska samhället. Analysen av det empiriska materialet visar att svenska män bland annat har möjligheten att, tack vare deras kön, kunna välja ifall det vill vara hemma med sitt barn eller inte. Den svenske mannen omfattas av patriarkatet och inkluderas till rikedom, makt och status medan kvinnan exkluderas. Detta påverkar svenska mäns möjligheter i livet samtidigt som det är en indikation på att män och kvinnor rangordnas i det svenska samhället. Sett ur ett rättssociologiskt perspektiv är detta också en indikation på normers närvaro i samhället. Genom att utesluta kvinnor från makt, rikedom och status i samhället samtidigt som männen inkluderas i detta, förstärker staten normerna kring manligt respektive kvinnligt. I detta fall förstärks normen om att mannen skall jobba och kvinnan skall stanna hemma och ta hand om barnet.

7.8 Statistik och Durkheims teori om mekanisk och organisk solidaritet

Analysen av det empiriska materialet visar att det råder skillnader mellan svenska mäns uttag av föräldraledigheten beroende på var i Sverige männen bor. En applicering av Durkheims teori om mekanisk respektive organisk solidaritet på denna indikation visar att detta har att göra med traditionellt respektive modernt samhälle. Utifrån Durkheims teori om mekanisk och organisk solidaritet är det inte märkvärdigt att svenska män bosatta i exempelvis Tomelilla tar ut mindre föräldraledighet (15,5%) än svenska män bosatta i exempelvis Lunds kommun (23,8%).²⁵³ Tomelilla kan, utifrån Durkheims teori, liknas vid ett traditionellt samhälle där det råder mekanisk solidaritet. Individerna i detta samhälle har en kollektiv tillhörighet där samhällets individer kan liknas atomer som följer efter molekylen. I detta sammanhang gör individerna som omgivningen runt omkring dem gör.²⁵⁴ Den starka sammanhållningen, baserad på starka gemensamma normer och värden, gör att individerna i ett traditionellt samhälle gör så som deras omgivning gör. Sammanhållningen baserad på dessa faktorer ger individerna i detta samhälle en riktning för hur individerna skall utforma sina liv samt hanteringen av händelser i deras vardagliga liv. Sammanhållningen i det traditionella samhället utgör, med andra ord, en social reservoar av mening och förser

²⁵² Ibid.

²⁵³ Almqvist, Anna-Lena & Dahlgren, Lars & Sandberg, Anette (2010) *Papporna och motiven – den svenska föräldraledigheten i ett geografiskt perspektiv*, s: 12

²⁵⁴ Guneriussen, Willy (2007) Emilé Durkheim. I Andersen och Kaspersen, (red) *Klassisk och modern samhällsteori*, s.64 – 65

samhällsmedlemmarna med gemensamt delade livsvärldar och ålägger dem därigenom också att följa de riktningssamtal som ges. Individerna i dessa samhällen besitter, utifrån Durkheims teori, ett kollektivt medvetande (conscience collective).²⁵⁵

Å andra sidan kan Lunds kommun, utifrån Durkheims teori, liknas vid ett modernt samhälle där det istället för mekanisk solidaritet råder organisk solidaritet. Till skillnad från svenska män bosatta i Tomelilla är svenska män bosatta i Lunds kommun frikopplade från det traditionella samhället och kollektivet. Individerna i detta samhälle är inte atomer som följer efter molekylerna och gör det som omgivningen runt omkring dem gör. Individerna har i detta samhälle, tack vare individernas frihet att röra sig mellan samhällets olika sociala grupper, utvecklats åt olika håll.²⁵⁶ Pluralismen i det moderna samhället medför också till att samhällets medlemmar lever i skilda livsvärldar med bland annat olika normer, värderingar och livsformer. I det moderna samhället görs det också en åtskillnad mellan privata och offentliga sammanhang, det vill säga att en mångfald av olika värderingar och handlingsmönster existerar sida vid sida och växlar med situationen. Durkheim menar exempelvis att arbetsuppdelningen och yrkesgrupperna blir det ”moderna” kollektivet²⁵⁷ men det behöver inte betyda att individerna inom ett visst kollektiv i det moderna samhället gör samma sak för det. Individerna i detta samhälle förhåller sig reflexivt till traditioner och institutioner. Individerna väljer vad de vill följa respektive inte följa. Det som individerna följer är inte påtvingat (till skillnad från det traditionella samhället) utan ett val individerna gjort baserat på de värden de bygger på eller den samhällsuppgift de fyller. Vad individerna gör och inte gör är, med andra ord, upp till dem själva. En indikation på att individen i det moderna samhället tenderar att gå sin egen väg i majoriteten av fallen skulle kunna förklaras utifrån det empiriska materialet från statistiken angående föräldraledigheten i Jönköpings, Kronobergs och Västerbottens län. I första hand säger statistiken från denna undersökning oss att föräldrar påverkades av bekanta rörande föräldraledigheten, men statistiken säger oss också att även om påverkan av bekanta är närvarande är den inte avgörande av den anledningen att denna faktor, procentuellt sätt, inte är överrepresenterad.

²⁵⁵Ibid.

²⁵⁶Ibid.

²⁵⁷Ibid.

Durkheims teori om mekanisk respektive organisk solidaritet kan, baserad på analysen av det empiriska materialet, också appliceras på statistiken om skillnaden mellan svenska mäns uttag av föräldraledigheten beroende på vilket län de bor i samt på statistiken om Västerbotten (högsta föräldrapenninguttaget bland fäder under år 2007) och kommunerna Umeå och Lycksele. Dessa två kommuner i Västerbotten (syftar till Umeå och Lycksele) representerade det högsta respektive det lägsta föräldraledighetsuttaget. Umeå 25,9 % och Lycksele 19,1%.²⁵⁸ Statistiken för dessa kommuner ger samma indikation som kommunerna Lund och Tomelilla i Skåne.

²⁵⁸Almqvist, Anna-Lena & Dahlgren, Lars & Sandberg, Anette (2010) *Papporna och motiven – den svenska föräldraledigheten i ett geografiskt perspektiv*, s: 12

Kapitel 8

8 Slutsats

Under historiens gång har den ursprungliga föräldraledigheten från 1930-talets svenska familjepolitik förändrats och moderniserats men dess primära syfte att förbättra barnens uppväxtmiljö kvarstår än idag. Föräldraledighetslagen (1995:584) trädde i kraft år 1995 och är anpassad till EG:s direktiv 92/85/EEG och EU:s lagstiftning på området. Analysen av det empiriska materialet indikerar att den nuvarande föräldraledighetslagen (som efterträdare av lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m.m) som helhet haft en positiv inverkan vad gäller svenska mäns benägenhet att ta ut sin föräldraledighet, detta tack vare att lagens främsta paragraf (syftar till 1§) backas upp av bland annat 16§ för att på ett enklare sätt upprätthållas i det praktiska (svenska mäns uttag av föräldraledigheten låg år 2009 på 22,3%). I denna kontext visar lagen vart skåpet skall stå och är därmed en handlingsanvisning (en norm) även om denna handlingsanvisning (norm) krockar med arbetsgivarens normer. Lagstiftningen är en indikation på att normen pappa skall jobba och mamma skall stanna hemma och ta hand om barnet får brytas av arbetstagare (syftar till svenska män) och att lagen banar vägen för detta.

Vårt beteende styrs i stor utsträckning av normer av olika slag. Normerna har olika ursprung och karaktär. De berör olika delar av våra liv. Vissa regler intar en särställning genom att de erkänns som rättsregler.²⁵⁹

Utöver detta ger analysen av det empiriska materialet också indikationer på att det ständigt råder en kamp mellan normer och rättsregler kring svenska mäns uttag av föräldraledigheten. Vilken faktor som går segrande ur denna kamp är upp till individen (syftar till svenska män) att själv avgöra eftersom föräldraledighetslagen är en rättighet som arbetstagaren (syftar till svenska män) själv väljer ifall den skall aktiveras eller inte. Visserligen är normer handlingsanvisningar som strukturerar individens vardag²⁶⁰ men dessa handlingsanvisningar går att bryta eftersom det ändå är individen själv som i slutändan avgör ifall den skall anpassa sig till rådande normer eller gå emot dem.

²⁵⁹ Hydén Håkan, (2002), *Rättsregler. En introduktion till juridiken*, s: 9

²⁶⁰ Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer* s:60 -61

Vidare ger analysen av det empiriska materialet indikationer på att svenska mäns uttag av föräldraledigheten påverkas av faktorer som exempelvis vart de bor i Sverige, ålder, pappamånader och normer. I den empiriska delen av uppsatsen nämndes regionala skillnader rörande svenska mäns uttag av föräldraledigheten. Svenska män bosatta i Västerbottens län tar (enligt statistiken) ut mest av sin föräldraledighet (indexvärde på 46,6) medan svenska män bosatta i Skåne län tar ut minst av sin föräldraledighet (indexvärde på 34,4).²⁶¹ I det empiriska kapitlet redovisades statistik över vilka åldersgrupper som fått mest föräldrapenning utbetald av Försäkringskassan. Samtliga redovisade tabeller visade ersättning i belopp fördelat på kön och ålder. Likt all övrig statistik rörande föräldraledigheten är antalet kvinnor också här överrepresenterade. Vidare bestod tabellerna av ett antal åldersgrupper där statistiken visade att ju äldre svenska män blev desto mer tog de ut av sin föräldraledighet. År 2009 var åldersgruppen 35- 39 den åldersgrupp som fick mest ersättning av Försäkringskassan.²⁶²

Pappamånader (svenska män kan inte överlåta sina reserverade 60 dagar till barnets mamma utan måste utnyttja dem själv)²⁶³ har sedan det infördes år 2002 bidragit till att svenska mäns uttag av föräldraledigheten rört sig från 18,2% år 2002 till 22,3% år 2009. Visserligen nämner det empiriska materialet inte normer men som rättssociolog är detta en indikation på att det finns normer i det svenska samhället över hur föräldraledigheten skall se ut (det vill säga vilken förälder som skall stanna hemma med barnet och vilken förälder som skall jobba). För en rättssociolog är normer *handlingsanvisningar* och innebär att vårt beteende respektive handlingar koordineras i harmoni med den rådande kontextens normer. Normen säger åt oss vad vi får och inte får göra.²⁶⁴ Analysen av det empiriska materialet ger en indikation på att de traditionella könsrollerna fortfarande lever kvar i det svenska samhället. Enkelt uttryckt förväntas kvinnan att i alla lägen sätta barnet före allt annat och därmed även inta den traditionella kvinnorollen medan svenska män intar den traditionella mansrollen, det vill säga att mamman skall ta hand om barnet medan mannen skall arbeta. Det som nämndes i texten ovan illustreras också av bilden på sidan 58.

²⁶¹ TCO (2010) Pappaindex 2009

²⁶² Försäkringskassan (2010) Officiell statistik och annan statistik – föräldrapenning: ersättning, belopp i 1 000-tal kronor, med fördelning efter ålder 2010

²⁶³ NE (2010) *Sökord: pappamånad* & Försäkringskassan (2010) Jämställdhetsbonus

²⁶⁴ Baier, Matthias & Svensson Måns (2009) *Om normer ,s: 60* & Baier, Matthias , (Föreläsning den 2009 – 03 – 30) Lunds Universitet

9 Diskussion

Enligt mig (som arbetat med detta arbete under cirka 2 månaders tid) finns det ett flertal intressanta aspekter som dykt upp under arbetets gång som det skulle kunna föras en diskussion kring. Exempel på sådana aspekter är pappamånader och jämställdhetsbonus. Med hänsyn till det begränsade skrivutrymmet tänker jag endast lyfta fram den aspekt som jag under arbetets gång reflekterat mycket kring, nämligen offentlig statistik.

Mycket av det behandlade empiriska materialet i min uppsats är att betrakta som officiell statistik av den anledningen att datainsamlingarna i dessa dokument har utförts av statliga organ (syftar exempelvis till den dokumentation vars utgivare är statliga SCB).²⁶⁵ Med detta sagt skulle jag vilja höja ett varningens finger om att:

Den officiella statistiken kan, precis som samhällsforskningen i sig, bygga på antaganden om det sociala livet som helt enkelt tagits för givna. Om man som forskare inte är försiktig kan det således hända att man ”ärver” dessa antaganden, som därmed reproduceras i de undersökningar man sedan själv utför. Dessa statistiska data går alltså inte att betrakta som ”sociala fakta”, utan de måste uppfattas som sociala och politiska konstruktioner, baserade på intressen hos dem som initierade den statistiska forskningen, det vill säga uppdragsgivarna.²⁶⁶

Återigen är det värt att poängtera att forskaren måste vara medveten om att det är vi människor som beslutar vad vi skall registrera eller dokumentera, ta med och utelämna. Detta betyder att den sociala, politiska och ekonomiska kontexten påverkar de gjorda valen.²⁶⁷

²⁶⁵May Tim, (2005), *Samhällsvetenskaplig forskning*, s: 93

²⁶⁶Ibid.

²⁶⁷May Tim, (2005), *Samhällsvetenskaplig forskning*, s: 236

Utifrån den *realistiska skolan* är den officiella statistiken ”en objektiv indikator på det fenomen som statistiken ifråga täcker in”²⁶⁸ medan den *radikala skolan* betraktar den officiella statistiken som ett verktyg som ”kan användas för att styra och reglera befolkningen”.²⁶⁹ Enligt mitt tycke är det viktigt att dessa aspekter tas upp i en tid där forskningen i vårt nutida samhälle domineras av staten ifråga och dess olika organ.²⁷⁰ Att ”de statliga myndigheterna så starkt kontrollerar den officiella informationen”²⁷¹ är ett fenomen som bekymrar samhällsforskarna, vilket gjort att samhällsforskarna ”ifrågasatt noggrannheten och riktigheten i produktionen av informationer eller statistik, liksom bristen på klara definitioner”.²⁷² Exempel på detta är de sociala myndigheterna i Storbritannien och deras icke definition av fattigdom i deras statistiska rapporter om fattigdom (Households Below Average Income).²⁷³

Den kritiska hållningen gentemot officiell statistik har lärt mig att den officiella statistiken må producera intressant fakta om dagens samhälle och vara användbar för forskningssyften (min uppsats hade exempelvis inte blivit av om det inte hade funnits färdig statistik om föräldraledigheten i Sverige. Det hade varit omöjligt att, på egen hand, samla in empirisk data om föräldraledigheten representativ för hela Sverige under 10 veckors tid) men att denna officiella statistik skall tas med en nypa salt. Detta eftersom antaganden, uppfattningar och prioriteringar från staten och myndigheternas sida ligger mellan verkligheten och statistiken.²⁷⁴ Utöver detta varierar syftet med officiell statistik beroende på vem du frågar.²⁷⁵

²⁶⁸ May Tim, (2005), *Samhällsvetenskaplig forskning*, s: 104

²⁶⁹ May Tim, (2005), *Samhällsvetenskaplig forskning*, s: 105

²⁷⁰ May Tim, (2005), *Samhällsvetenskaplig forskning*, s: 109

²⁷¹ Ibid.

²⁷² May Tim, (2005), *Samhällsvetenskaplig forskning*, s: 110

²⁷³ Ibid.

²⁷⁴ May Tim, (2005), *Samhällsvetenskaplig forskning*, s: 109-111

²⁷⁵ Ibid.

10 Referenser

10.1 Litterära källor

- Baier, Matthias & Svensson, Måns (2009). *Om normer*. Malmö: Liber
- Brante Thomas, Andersen Heine & Korsnes Olav, (2007) *Sociologiskt Lexikon*, NordBook, Skien
- Cecilia Flygt Högberg (2005) "Delad föräldraledighet het fråga", RoD nr 7, sid: 11-12
- Engdahl Oskar & Bengt Larsson (2006). *Sociologiska perspektiv: grundläggande begrepp och teorier*. Lund: Studentlitteratur
- Esaiasson, Peter (2007). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik
- Giddens, Anthony (2008) *Sociologi*, Upplaga 4, Pozkal, Polen
- Guneriusen, Willy (2007) Emilé Durkheim. I Andersen och Kaspersen, (red) *Klassisk och modern samhällsteori*, (s: 64 – 65) Lund Studentlitteratur
- Hunt, Alan (2002) The Problematisation of Law in Classical Social Theory. I Banakar, R. & Travers, M. (red.), *An introduction to law and social theory* (s:13-31) Oxford : Hart Publishing
- Hydén Håkan, (2001) *Rättsregler. En introduktion till juridiken*. Lund: Studentlitteratur
- Hydén, Håkan (2006) *Rättssociologi som rättsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Hwang, C. P. (2003). Få företag främjar män att ta pappaledighet. Populärvetenskaplig kunskapsöversikt. *Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap*, Nr. 3
- Matarasso Lilianne (2008) *Genusaspekter på föräldraledighet i svenska små och medelstora företag*, Lunds Universitet
- Mathiesen Thomas (2005) *Rätten i samhället: en introduktion till rättssociologin*. Lund: Studentlitteratur
- May Tim (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur
- Svenning Conny (2003) *Metodboken*. Eslöv: Lorentz Förlag
- Widerberg, Karin *Kön och samhälle*. I Andersen Heine & Kaspersen Lars Bo (2007) *Klassisk och modern samhällsteori* (s:449 -460) Lund Studentlitteratur
- Zetterström, Stefan (2004). *Juridiken och dess arbetssätt: en introduktion*. Uppsala: Iustus

10.2 Elektroniska källor

- Dagens Nyheter (2007) Debatt: *Många pappor straffas för föräldraledighet* (elektronisk) Tillgänglig: <http://sob.btj.se.ludwig.lub.lu.se/sb/BoolSearch?artno=1908575&session=8627470&service=10&servicename=ArtikelSök&brick=Record&xmlquery=XML/art_serie%3AAnneMarie%20Bergstr%F6m%20%20and%20XML/art_serie/article/doc_info/object_code%3Aorsearch%28TN%20TS%20RC%29&userquery=Anne-MarieBergström&page=1&rows=20&startrow=1&count=29&cdskol=NO&skolart=NO&conditions=%20and%20XML/art_serie/article/doc_info/object_code%3Aorsearch%28TN%20TS%20RC%29&trunc=&search_in=artsok&event=RECORD_VIEW&origin=&filter=&filtertext=&hit=14&boolesk_choice=NO&action=record&prevbrick=Search&handler=Record&sort=asok_kron> 2010-05-20
- EU-upplysningen (2010) *Köpenhamnskriterierna för medlemskap i EU* (elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.eu-upplysningen.se/Medlemskap-och-historik/Om-medlemslanderna/Att-bli-medlem-i-EU/Kopenhamnskriterierna-for-medlemskap-i-EU/>> 2010-05-20
- Försäkringskassan (2010) *Jämställdhetsbonus* (elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.forsakringskassan.se/nav/d3b6c59ed12ad7aa5b359b82d071c148>> 2010-05-20
- Försäkringskassan (2010) *Officiell statistik och annan statistik – föräldrapenning: ersättning, belopp i 1 000-tal kronor, med fördelning efter ålder 1999* (elektroniskt) Tillgänglig: <http://statistik.forsakringskassan.se/rfv/html/FP_Tab_1_6_1999.html> 2010-05-20
- Försäkringskassan (2010) *Officiell statistik och annan statistik – föräldrapenning: ersättning, belopp i 1 000-tal kronor, med fördelning efter ålder 2005* (elektroniskt) Tillgänglig: <http://statistik.forsakringskassan.se/rfv/html/FP_Tab_1_6_2005.html> 2010-05-20
- Försäkringskassan (2010) *Officiell statistik och annan statistik – föräldrapenning: ersättning, belopp i 1 000-tal kronor, med fördelning efter ålder 2009* (elektroniskt) Tillgänglig: <http://statistik.forsakringskassan.se/rfv/html/FP_Tab_1_6_2009.htm> 2010-05-20
- Jämo (2009) *Jämställdhetshistoria* (elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.jamombud.se/omjamstalldhet/jamstalldhetshi.asp>> 2010-05-20
- JämO (2009) *Statistik – hur ser det ut i Sverige?* (elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.jamombud.se/omjamstalldhet/statistik.asp>> 2010-05-20
- NE (2010) *Sökord: Direktiv* (elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/direktiv>> 2010-05-20
- NE (2010) *Sökord: Familjepolitik* (elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/familjepolitik>> 2010-05-20
- NE (2010) *Sökord: Föräldraledighet* (elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/f%C3%B6r%C3%A4ldraledighet>> 2010-05-20
- NE (2010) *Sökord: Kvinnlig rösträtt* (elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/kvinnlig-r%C3%B6str%C3%A4tt>> 2010-05-20
- NE (2010) *Sökord: Medborgarskap* (elektronisk) Tillgänglig: <http://www.ne.se/medborgarskap?i_h_word=svensk+medborgare> 2010-05-20

- NE (2010) *Sökord: mogen* (elektronisk) Tillgänglig:
<<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/sve/mogen>> 2010-05-20
- NE (2010) *Sökord: Pappamånad* (elektronisk) Tillgänglig:
<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/sve/pappam%C3%A5nad?i_h_word=pappam%C3%A5nad> 2010-05-20
- NE (2010) *Sökord: Sverige – sociala förhållanden* (elektronisk) Tillgänglig:<
<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/sverige/sociala-f%C3%B6rh%C3%A5llanden>>
2010-05-20
- Notisum (2010) *Föräldraledighetslagen (1995:584)* (elektronisk) Tillgänglig:<
<http://www.notisum.se/rnp/SLS/LAG/19950584.HTM>> 2010-05-20
- Riksförsäkringsverket (2004) *Föräldraledighet* (elektroniskt) Tillgänglig:
< http://www.h.scb.se/scb/bor/scbboju/hut06/ind/56.Foraldraled_data.htm > 2010-05-20
- SCB (2008) *Tabeller över Sveriges befolkning* (elektronisk) Tillgänglig:
<http://www.scb.se/statistik/_publikationer/BE0101_2008A01_BR_05_BE0109TAB.pdf> 2010-05-20
- Svenska.yle.fi (2008) *Olika syn på föräldraledigheten i Norden* (elektronisk)
Tillgänglig:<<http://svenska.yle.fi/nyheter/sok.php?id=155637&lookfor=&sokvariant=arkivet&advanced=yes&antal=10>> 2010-05-20
- TCO (2005) *Pappaindex 2004, nr 6/05* (elektronisk) Tillgänglig:
< <http://www.tco.nu/FileOrganizer/TCOs%20webbplats/Publikationer/rapporter/TCO-granskar/2005/Nr%206%202005%20Pappaindex.pdf> > 2010-05-20
- TCO (2006) *Pappaindex 2005, nr 2/06* (elektroniskt) Tillgänglig:
< http://www.tco.se/FileOrganizer/TCOs%20webbplats/Publikationer/rapporter/TCO-granskar/2006/granskar_2_06_pappaindex.pdf > 2010 - 05-20
- TCO (2007) *Pappaindex 2006, nr 1/07* (elektroniskt) Tillgänglig:
<http://www.tco.se/FileOrganizer/TCOs%20webbplats/Publikationer/rapporter/Pappaindex/Pappaindex_2006.pdf> 2010-05-20
- TCO (2010) *Pappaindex 2009, nr 2/10* (elektroniskt) Tillgänglig:
< http://www.tco.se/FileOrganizer/TCOs%20webbplats/Publikationer/rapporter/TCO-granskar/2010/0210_Pappaindex%202009.pdf> 2010-05-20

10.3 Muntliga källor

- Baier, Matthias (Föreläsning den 2009 – 03 – 09) Lunds Universitet
- Baier, Matthias (Föreläsning den 2009 – 03 – 30) Lunds Universitet
- Baier, Matthias (Föreläsning den 2009 – 04 – 01) Lunds Universitet
- Roos, Hans Edward (Föreläsning 2007 – 09 – 15) Lunds Universitet
- Roos, Hans-Edvard Roos (Föreläsning den 2007 -12-21) Lunds Universitet

10.4 Publikationer/Rapporter

- Almqvist, Anna-Lena & Dahlgren, Lars & Sandberg, Anette (2010) *Papporna och motiven – den svenska föräldraledigheten i ett geografiskt perspektiv*, Försäkringskassan, Sverige
- Försäkringskassan/Riksförsäkringsverket (2001) *Båda blir bäst – attityden till delad föräldraledighet*, Sverige
- Försäkringskassan (2009) *Hur länge spelar pappors föräldraledighet roll – en studie av sambandet mellan pappors föräldraledighet och deras kontakt med sina barn*

10.5 Proposition

- Prop. 1994/95:207 Ny föräldraledighetslag m.m